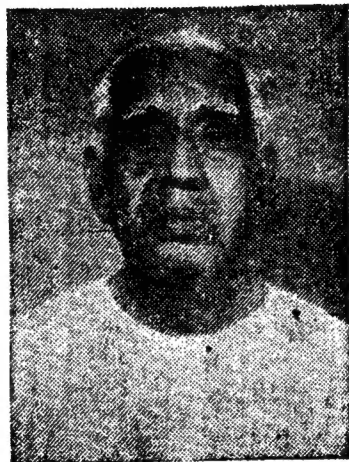

منونجي حياتيءَ جو

سونهري ورق

روڻچند هولاچند مهڙاڻي (روپ)

منهنجي حياتيءَ جو سونهري ورق

ٽيڪ :- روڻچند مولچند مهڙاڻي (روپ)

قيمت :

في ڪاپي - 12 روپيا

[400 ڪاپيون]

[ڇاپو پهريون]

تاريخ 15 آگسٽ 1985

حق ۽ واسطا قائم

پښتانه

صفحہ	غلط	سخت	صفحہ
صاحب	صاحب	14	3
کر بار صاحب	کنا	12	18
کنا	پو پو	17	19
پو پو	پرو	6	25
پرو	7	8	31
6	1948	4	40
1940	چمن	2	41
چمن	گکا	18	41
گکا	بابا	1	42
بابا	هو	3	46
هو	ختر	11	48
خاطر	صاحب	9	49
صاحب	کان	8	53
کي	کان	5	69
کي	سدا	4	81
سدا	چمن	5	81
چمن	پندار	3	84
پندار			

ارپڻ پٿر

گهڻي ۽ سڪ، ڀرپور ۽ شرڙا سان ارپڻ ڪريان ٿو
پنهنجي ڀرم ڀياري پوڄنيءَ ڳرندو ساڻين سروپداس
صاحبن ۽ ڀرم پوڄنيءَ ماڻا صاحب ٻيهر ٻائي مولچند
ميڙائيءَ جي ڀوڙ چرنن ۾ - انهن جي ٿي آسپس سان
اهڙو سونهري موقعو مليو مانس جنم سڦل ڪرڻ جو!
اهڙي مهر ڪندا رهندا - مشڪل آسان ڪندا جن
جنهن راهه تي هلي رهيو آهيان شل لوڙ تائين ان راهه
تي ئي هلندو رهان ۽ ٻئي طرف مدھن نه ڦيربان جن
شاهه صاحب فرمايو آهي -

ونجه سئين وامت - ڪند نه ڦيرج ڪاڏهين
لوني سر لپاٽ - مٿان لڳي شاهه لطيف چوي.
(شاهه)

شڪر گذاري

1- مان هار دڪ شڪر گذار آهيان پنهنجن ستگرن
ڀرم پوڄنيءَ بابا صاحب سروپداس، بابا مادوداس
۽ بابا گوبند داس جن جو، جن اهڙي ٻڌي ۽
شڪتي هن پستڪ ڇپڻ لاءِ ڏني.

2- پائي شامداس ۽ پائي سائڻ وارا صاحبن جي :-
شڪر گذاري ڪريان ٿو. وقت به وقت انهن
وٽان سهڻيون صلاحون مليون ۽ بستڪ ڊهلي ۽
موڪل ۾ سهيوگ ۽ سهڪار ڏنو.

3- پنهنجي دلير دوست هرگوبند رامچنداڻي ۽ جو به
ٿورو نه لاهي سگهندس جنهن هن بستڪ لکڻ
لاءِ هر طرح حيلو هلائي مڃايو ۽ بستڪ ڇوڪڻ ۾
هر قسم جي صلاح ڏني ۽ پاڻهن بهلي ٿي اينو.

4- پياري مٽر ۽ هر ڍل عزت ۽ دوست چمنڊاس
ڪرناڻي ۽ مالڪ ڪرشنا پريس جو به ٿهدل شڪر گذار
آهيان جنهن بستڪ ڇوڪڻ ۽ پروف وغيره ڄاڻڻ
هموار ڪيو.

5- پريتم پياري گوبندرام بالچنداڻي ۽ هن بستڪ جا
آخريان پروف ڄاڻڻ جو ڪم پاڻ ئي رکيو جنهن
لاءِ مان سندس هر دم شڪر گذار رهندس.

6- مان شري گوبند مالهي ۽ جو به ٿورو ڪين
وسارهندس جو ان صاحب بنان ڪنهن به آڻا ڪالي ۽
جي هن بستڪ لاءِ مهاڳ لکي ڏنو ۽ بستڪ جي
سوڀيا سرس ڪئي.

نيو ڊهلي 65
روپڇند مولچند مهرڙاڻي
203/2 B ايسٽ آف ڪپلاش (روپ)

نيو ڊهلي - 10065

مهاڳه

هالاڻي درٻار ساهتيءَ جي وڏي ۾ وڏي درٻار
 نه هئي ٿي، پر سنڌ ڙيءَ جي مکيه درٻارن ۾ به
 ان جو اوچر آستان رهيو. منڍ کان وٺي، ان جي
 مڇتا به صرف ساهتيءَ تائين محدود نه رهي بلڪه
 ان جا شرڌالو سنڌ ۾ دور دور تائين ڦهليل هئا.
 هنن ۾ هندو هئا، لاهڻا سڪ هئا ۽ ڪي مسلمان
 به هئا.

هالاڻي درٻار جو ويساڪيءَ جو ميلار هنڌن مانڳين
 هاڪارو هرو درٻار صاحب کان ڳرڻ جي وڏي پٿر
 تائين لڳهه لڳهه ميل جو مفاصلو پنهنجي پانين لڳائين
 ۽ وڪائن سان سڄي ويندو هرو ميلار لسه وڪري
 خريديءَ جو وڏو مارڪيٽ پيدا ٿي ويندو هرو. ٽي
 ڏينهن ۽ ٽي راتيون ۽ راجه ۽ ڪيرٺن ۽ ٻين ۽ پڳت
 جي به چڱي رنگت لڳندي هئي. مون به ٽي ميلا
 ٽٽا لڳندي هوندي. هڪ ٽي وقت درٻار اندر
 ماسٽر چندر ڪيرٺن ڪندو هرو بازار ۾ پنهنجي پڪي
 اندر مشهور ڳاڻڻي چيوڻي ٻائي ڪلام ڳائيندي هئي
 ۽ پٿر ۾ موٽي پڳت لڳ ڪهاڻين جي موج وٺائيندو.

هو ۽ ٽنهي هنڌ ماڻهن جا حشام موجود هوندا هئا -
هندو ۽ سڪ ۽ مسلمان .

هاڻي سرويڊاس صاحب جي گادي نشينيءَ جي
دوران ۾ هالاڻي دربار جي اوج ۾ تهاڻين اضافو آيو
هو تيجسري صورت ۽ ڏکا ۽ ڏيا جو مالڪ هو -
هنجو گروجن ۽ ان جي وائيءَ ۾ ائوٽ ويسا هيو -
پنهجي سو ۽ رڌي سڌي جو ڌڻي هو - هن
وقت هو ڪنهن قسم جا سوالي ايندا هئا - ڌن جا
اولاد جا ، صحت جا ۽ من جي شائتيءَ جا هن
ڪنهن کي به خالي نه موٽايو - پوئن پومن ۽ سنسن
۽ اندوشراس جو هو دشمن هو - ڪيتون شرڌالن
جا پوم پراڳائين ۽ ڪيتون کي اندوشرڌا ۽ سنسن
کان اچان ڏيارائين ۽ هڪ نام ۾ وشراس ڏيارائين
ان لاءِ سوالين جي منوڪلمو پوي ڪرڻ لاءِ
ڪاري ڌاڳي جو سهارو ڏيندو هو -

مون هن جي مهانجا جو هڪ ذڪر منهنجي ننڍپڻ
جي يادگيرين ۾ ”پيارت جيون“ ۾ ڪيو آهي -
منهنجي مائيلي ماءُ ٻاڪتون جي راءِ موجب هسٽريا ۽
ڏاهين جي راءِ موجب لڳت ۽ ڪن ڀولگين جي
چوڻ موجب جن جي وائي جو شڪار هئي - هالاڻي
دربار ۾ هنجو چاچو پياڻي ساچنداس رهندو هو -

ماسٽر چندر به راڳ جي شروعاتي سکيا پائي ساڃنداس
 کان ورتي. هنجي چوڻ تي بابا جن پاپيءَ کي ٻائي
 سروپداس صاحب وٽ وٺي ويا مان به گڏ ويو سان.
 سروپداس صاحب جي ڪاري ڏاڳي جن ڀرت کي
 پڇائي ڪڍيو ۽ پاپيءَ کي آخر دم تائين ٽڪليف نه
 ٿي. هن ڪامل ست پرش جي چمتوڪارن جا بها به
 مثال ڏيئي سگهان ٿو. هن ڪتاب جي پائڪن لاءِ
 ٻائي سروپداس صاحب جو هڪ وڏو چمتوڪار جو
 مثال موجود آهي خود ڪتاب جي ليکڪ روپچند
 ميٽاڻيءَ جي جنم جو. هيءُ ڪتاب ٿوري ۾ 1908
 کان 1985 تائين پئي ساڳي آهي. هالاڻي درٻار
 جو انھاس ۽ ليکڪ جي چيون ڪهاڻي هڪ ٻئي سان
 ڳنڍيل آهي.

روپچند سنڌ خواجه هند درٻار ۾ صاحب ۽ اُن سان
 ڳنڍيل پنهنجي چيون جي ڪهاڻي سپاويڪ ۽ سليس
 نموني بيان ڪئي آهي، انهيءَ ڪري اُن ۾ صرف
 هالاڻي درٻار جي شردالن لاءِ ئي نه عام پڙهندڙن
 لاءِ به رچي جو مواد موجود آهي.

روپچند پنهنجي زماني ۾ سٺو ڳائيندڙ ليکڪو هو
 اڄ به هو روچڪ ڪيرتن ڪندو آهي. هو ساهتي
 سان به دلچسپي رکندڙ آهي. هن اڳ ئي سنڌ جي

سگهڙن جي ڪلامن جو سهڻو ۽ عيوضي مجموعو جو
(سرهاڻ سنڌ ڙي جي) ڇپائي ساهتيه ۽ سنگيت جي
ڄاڻ جو چڱو ڇوڪو مثال ڏنو آهي.

روپڻند منهنجو ڳرڻائي راجائي نه، منهنجو
ڏورانهون عزيز ئي نه، پر مٿي رهيو آهي سنڌ
کان وٺي، ساهتي ڪلب ۾، ڪاليجي زماني ۾، به
ويلا کائيندي هن سان جر مانو چڙيو هلندو آهي ٿو.

مون هنجو راڳ ٻڌو آهي ۽ ساهتيه رچي پرکي
آهي. منهنجو پنهنجو نالو ڪجهه سال هالاڻي درٻار
سان رهيو آهي. ان ڪري هن ڪتاب ۾ ڄاڻاڻ
ڪن ڪن ڌارن ۽ گهڻن بابت مولڪي ذاتي ڄاڻ
رهي آهي. هن ڪتاب پڙهندي ڪيترن ئي يادگرن
تازن ٿيون. ان لاءِ مان خرد روپڻند جو آياڙي
آهيان.

مونکي پڪ آهي ته پڙهندڙن کي به هن ڪتاب
مان ڄاڻ ۽ لطف حاصل ٿيندو ۽ بس.

ڪو ٻڌو مالهي

راج ڪرڻ،

مهاڻا گانڌي روڊ

ڪالڊولي، بمبئي 67

ٻه اکر

جهڙو ٿيڪ منهنجي دادا رو پچند ميڙائيءَ سان جابل
سڃاڻپ صرف ٻن سالن جي آهي پر هڪ ٻئي جي
ويجهو اچڻ سان ۽ رهاڻيون ڪرڻ سان انهن لڳندو
آهي ته اسين اڳئين جنم ۾ ضرور ڀائر هئاسين - دادا
جو د ر ٻار صاحب هالاڻي سان واسطو سندس چنر کان
وٺي آهي ۽ منهنجي خيال ۾ دادا جهڙو ڀاڳڙان انسان
ڪو وڏو هوندو جنهن جي اٿاهه و شواس سبب
سندس گهر ۾ د ر ٻار صاحب هالاڻي جي ٽن ستن -
سائين سروبنداس صاحب، بابا مادو داس صاحب ۽ هن
وقت گدي نشين بابا گوبنداس صاحب جن پنهنجا
ڀوڙ ڀنڀر چرن گهمايا آهن - هيئنر به جي ڪڏهن ڪو
سر ٻار يامن جو دڪم ايندو اٿس ته اکيون پوري ستن
جو د ٻان ڌاري کين ياد ڪندو آهي ته سڀ دڪم
اڪدم دور ٿي ويندو اٿس .

دادا پنهنجي مشهوريءَ کان دور پچند ٿي آهي -
منهنجي ٽي همٿائڻ ۽ گهڻي چرڻ کانپوءِ من ڪري
دادا قبولي ، پنهنجي جيون جا ڪي ورق جن جو
واسطو د ر ٻار صاحب هالاڻي وارن ستن سان رهيو

منهنجي طرفان —

هيءَ بستڪ پالڪن جي هٿ ۾ آهي. ائين لکڻ جو ويچار گهٽ وڌ نه پر اصل ڪونه هو. مگر منهنجي ٻياري متر دلبر دوست شري هرڳو بند رامچنداڻيءَ جي گهڻي زور ڀرڻ ڪري ڪمڌ ڪڍائي نه سگهيس ۽ قلم بند ڪيو اٿم. وڏا نه چوندا هئا ته ”هڪ چوري، ٻيو مڇي، ان جو ڪيو الاءِ به نه ڀڄي.“ هن متر سان ٻه سال ٿيا آهن ته ملاقات ٿي. رهندو به ويجهو ئي آهي. ٽي ٽي ٽي ٽي سڀيند ويو وڌندو روز نه ته هفتي ۾ 2-3 دفعا ضرور گڏ ٻا آهيون. روحانيت بابت به ذڪر ٿيندو رهيو هڪ ٻئي جي خيالن جي به ڏي وٺ ڪئي هئي. سپاويڪ اهڙي وائاورڻ ۾ درٻار صاحب هالاڻي ۽ ائي جي مها-پرن جي ڪلائن ۽ ڪرامتن جو شخصي آزمودني چون به مان کينس ڳالهائون ٻڌائيندو هوس. جيڪي به آزمودا مون پنهنجي حياتيءَ ۾ پرايا هوا سي سڀ آزمودا ان وائاورڻ ۾ چوڻا پوندا هئا. اهي ٻڌي منهنجو دلبر دوست چونڊو هو ته اهي سڀ آزمودا نه وڃن آهن. انڪري اوهان چپائي ٻڌرا ڪيو ته

ٻيا به پڙهي ڪجهه لاپ وٺن. پهرين ته ٻڌو اٺ ٻڌو
 ڪري ڇڏي. هي دوست به مڇڙو لکتو چوندو
 آيو. ٻار ٻار چوڻ ڪري مون کي آخر مڇڙو پيو ۽
 هيءَ بستڪ لکڻ شروع ڪيو. منهنجي دوست به
 به اکر لکي ڏنا جي به وڌا اٿم. ماهي صاحب هت
 ٺاهي آيو هو. ان سان ملاقات ٿي. مون کيس
 بستڪ جي مهاڳ لکڻ لاءِ ويهتي ڪئي جا ان صاحب
 خوشيءَ سان قبولي مهاڳ لکي ڏني. بس انهن بستڪ
 تيار ٿي ويو ۽ اوهان جي هٿن ۾ آهي. ممڪن آهي
 ته ڪي اوڻايون پوڻايون هجن جن لاءِ مان سهڻي
 کان معافي طلبگار آهيان. هن ڏس ۾ قدم الڪري
 ڪيو، اٿم ته من ڪن مٿن ۽ پيارن کي ڪو روخاني
 لاپ حاصل ٿئي. ساڳئي وقت اها آشا اٿم ته انهن
 داس کي به آسپس ڪن ته شل اهر نالو مڙي گهڙي
 نائين جڙي ٿي رهي. پنهنجي رهبر سان به رهجي
 اچي ۽ آندو ۽ موج ماڻهندو رهان دلير ڏسي پنهنجي
 دل ۾. بس بهو ڪجهه نه.

ر. و. ڪند. و. ڪند. مهڙاڻي
 (روپ)

ليو دهلي
 3-5-1985

د ر بار صاحب هالا ټي

۴ ملههجو جيون ږو جو ډاټو

(رو پچند مهتر ټي)

اها به ايشور جي وڏي رحمت آهي هر درلپ
مانش ديه ڏي اٿس . اهڙي درلپ ديه ڏاڍي
مشڪل ۽ وڏن ڀڄن ڪري ٿي پراپت ٿئي . اهڙي
منش ديه لاءِ ٿڌ هن نه ديو ۽ دير ٿاڻون به سڪندا
آهن ۽ پاڏائيندا آهن نه اهڙي درلپ ديه شل اسان
کي به ملي . ڪوي بهلاج به هن سندر ديهي لاءِ
ڏاڍن چيندن وچن ۾ ورين ڪيو آهي نه -

- ملي درلپ مانش ديهي اٿئي -
جنهن ۾ ساڄ سکن جا سڀ اٿئي .
- 1- هن ديهي لاءِ پيا ديو سکن -
چڏي سر ڳه جا سکه انسان بڻجن -
ترڪي چر ٿا ٻاڙي باب وڻن -
هي ديهي نه جهي ٿهي اٿئي -
 - 2- هي هيرن لال جواهرن کان -
اٿئي ميانگي سڄ چنڊ وارن کان -
نون ٻچ نه قدر قدر وارن کان -
بي قدران گل ڪهڙي اٿئي -

اهڙي سندر ديه جا 77 سال الائي ڪيئن گذري ويا جو ڪوبه پتو ڪونهي - مونکي هيءَ ائمر ديهي ملي پنهنجي پورم پوجنيم پتا جن ديوان مولچند درههالي مل ميڙاڻي جي دل جي مراد ۽ پورم پوجنيم سنگون صاحبن بابا سرو پداس صاحبن جي آشير واد سان ۽ دربار صاحب هالاڻي جي شيرا ڪرڻ لاءِ - سو ڪيئن اهو انوکو پڌر جهڙو احوال آهي - سنه 1906-1907 جي ڳالهه آهي - منهنجا پتا صاحب ان وقت هالاڻي جي ڳوٺ ۾ هيڊ ماسٽر ٿي آيا - اسان وينل ته ٿاروشاهه (ساهتيءَ) جا آهيون پتا جن جي نوڪريءَ ڪري پئي بدلي ٿيندي هئي پتا جن جي شادي ڪند ياري مان ٿيل هئي. هالاڻي جو ڳوٺ ڪند ياري کان 6 ميل ۽ ٿاروشاهه کان 16 ميل پري ه. ان ڪري پتا جن جڏهن هالاڻي بدلي ٿي آيا ته ٻارن کي ڪند ياري ۾ رهائي پاڻ اڪيلا هالاڻيءَ ۾ رهندا هئا - هر چنڊر آرتوار ڪند ياري اچي ٻارن جو واءُ سراءُ لهي ويندا هئا - ان وقت ڪيئن به نياڻيون هيون - پتر سمنان ڪونه هون - نياڻيون به پنهنجي ناناڻن وقت سڪيون رهيون ۽ پتا جن کي ڪابه چنڊا ڪانه هئي - پتا جن کي دربار صاحب هالاڻيءَ ۽ سميت سرومڻي سرو پداس صاحبن جي هاڪ نه ٻڌل هئي - جڏهن هالاڻيءَ ۾ آيا ته دربار

صاحب جي شيوو ۾ لڳي ويا - بابا سرو پداس صاحب جي سنگت ڪيائون - پريم ۽ شردا رکي خوب شيوو ڪندا هئا. ان وقت به گديرن دربار صاحب ۾ هيون پهرين نمبر گدي، جنهن تي بابا سرو پداس صاحب پراچمان هئا. ٻيون نمبر گدي به هئي جنهن تي پراچمان هو! بابا هر پداس صاحب. پتا جن صيوح جو انورث ويلي دربار صاحب ۾ نيت نيم سان ويندا هئا - ڪير تن وغيره ٻڌي لاپ وٺندا هئا. دربار صاحب جو اهو نيم هو ته پوري 5 بجه ڪير تن ۽ آسادي وار چالو ٿيندي هئي ۽ سج اُڀرڻ کان اڳ پوري ٿيندي هئي. پتا جن جو به اهو نيت نيم ٿي ويو. ڪير تن جي پوري ٿيڻ بعد پتا جن بابا سرو پداس صاحب جي ڪٿيا تي وڃي سندن درشن ڪري آشير واد وٺي پوءِ گهر ايندا هئا. بابا صاحب کي خبر هئي ته پتا جن هيڊ ماستر ٿي آيا آهن. انهن ڏينهن ۾ هيڊ ماستر به عملدار ڪري ليکيو هو ۽ الڪري عزت جو پاڻ هو. انهيءَ درستي سان سڀ دربار صاحب ۾ پتا جن جي عزت رکندا هئا. بابا سرو پداس صاحب ته ڄاڻي ڄاڻڻ هار هئا. انهن کي بخوبي طرح معلوم ٿي ويو ته ماستر صاحب نيت نيم سان اچي ڪير تن جو رس وٺندا آهن ۽ سندن درشن ڪري آسپس وٺي پوءِ ڪر ڪار لاءِ ويندا آهن. بابا

سڙو پداس صاحبڻ جي مهر پتا جن ٿي ٿيندي وڃي.
 جڏهن وقت ويو، گذرندو ٿي پتا جن جو صدق ۽ شرڏا ويا
 وڌندا. پتا جن به پنهنجو نٿو ٿي اٿول رهيا. ڪڏهن
 به ٿي پتا جن ڇڏيائون. بابا سڙو پداس صاحب جو راز به
 پتا جن مٿان وڌندو ويو. ان وقت پتا جن کي پتر
 سنڌان ڪر نه هر. صرف به لياڻيون هيون. سپاويڪ
 سنڌن من به اڃا ٿي نه سنڌن جي شرط به پئي اهڙي
 آشيرواد وٺجي جو پتر سنڌان ٿئي. بٽي اڳيئي پئي
 هئي. فقط وقت اچڻ جي دير هئي. هڪ ڏينهن
 پتا جن جڏهن ڪيرن مان ٿي بابا سڙو پداس صاحب جي
 چرڻ به اچي ويٺا ته سنڌن کي ڪيڪاري حال احوال
 پڇين. پتا جن موقعو سنو ڏسي بلڪل نمڙ ٿيا ۽
 لپاڻائي سان ويندي ڪئي. عرض ڪري چيائون ته
 سائين اوهان جي ڪرڻ سان اولاد نه ٿو آهي پر
 سڀ لياڻيون اٿم. گود خالي آهي. اها اندر به پاوڻا
 اٿم ته سائين جن اهڙي مهر ڪن جو خالي گود پرڃي
 پتر سنڌان ٿئي. اوهان جا پندار پريل آهي. اوهان
 جي درٻار ڪو به سوالي خالي ڪونه ويو آهي.
 مونکي پڪ آهي ته خالي ڪن مون ٿيندا ۽ منهنجي
 دل جي مراد به ضرور پوري ڪندا. اوهان جي
 گهٽ ۾ گهٽ ڪمي ڪونهي مونکي به جي پتر سنڌان
 ٿيو ته پهرين پتر وٺان درٻار کي ڏيندس. سنڌن

اهو بندو ۽ مشڪيا - اندر ۾ ڄاڻي ويو ته ماستر کي
 هڪ کان وڌيڪ پٽ ڪٿي - پتا جن جي سڃي
 سڪو سڙوڏا هئي - دربار صاحب ۽ سسٽن جي درشن
 لاءِ نه لت لهر سان ويندا هئا - سبت مات ۾ رهيا ۽
 ڪجهه به نه بوليائون مگر اندران ئي اندران آشيرواد ڏيئي
 ڇڏيائون - آلهي ۽ مهبي ۾ ماڻا صاحب گريوانتي ٿي - پورن
 ۹ مهينن کان پوءِ تاريخ 15 مارچ 1908 ڪنڊياري
 ۾ منهنجو جنم ٿيو - منهنجي ناناڻي گهر ۽ اوڙي پاڙي
 ۾ خوشي ۽ جي لهر ڄاڻجي ويئي - واڏايون وري
 ويون - منهنجي ناني خانو ۽ ماءُ جي نالي سان پرست
 هئي - سڄي پاڙي ۾ کيس عزت ڏيندا هئا جو هو -
 حڪمت به ڄاڻندي هئي - اوکي سوکي ٿئي ٿڌي ۽
 ڪير به ايندو هوس ته ڪدم وڃي ڏس يا ستي
 ڪري ٻڌائي ايندي هئي - هائو ۽ ماءُ کي ڏوهتو ڄاڻو آهي
 اهو ٻڌي سچو پاڙو خوشي ۽ ۾ قولار جي ويو - منهنجو
 جنم 4 5 بجي البرت ويلي ٿيو هو - صبح جو ٻه ٻه
 ڪي ٻڌايو ويو - پر هڪ ڪره ڪوچر ڏسي ٻڌايو ته بالڪ
 همارو ڳورن گرهن ۾ ڄائو آهي - ڇمڪهڻن ۾ جنم ٿيو
 هئس سو مان چئي ڪونه لکندس - بالڪ جي گرهن
 جو اثر ڏاڏاڻن ۽ ناناڻن يا ٻن همٿن تي ٿيندو آهي
 اڪري پاڻ چئي نه لکيائين - پتا جن نه هالاڻي هئا
 ٽين ڪدم خرشخهري موڪلي وئي پتا جن

ٻڌي ڏاڍو گد-گد ٿيا. سوامي سرو پداس صاحب-
 جي رحمت ڄاڻي اندر ئي اندر هر ڪن وارون وار
 نمسڪار ڪيائون. يڪدم سندن جي چرڻن ۾ اچي حاضر
 ٿيا. - سيس نواڻي ڪن پٽا جن چيو ته اوهان صاحب
 جي مهر ميا سان جهولي پري آهي. - بالڪ جو جنم
 ٿيو آهي. - اها امانت توهانجي آهي. - بالڪ ڏر ٻار
 صاحب جو ٿيو. - ڪرپا ڪري نالو صاحب مان ڪڍي
 وڪوس. - پنهنجي امانت اڳتي پاڻ پيا سنڀالڻو. - پوءِ
 برهمڻ جي ڳالهه تي بالڪ ڇا ڪر ڪهڙا نه ڳرا آهن
 سموري ڳالهه ڪري ٻڌايائون. - سندن سموري حقيقت
 ٻڌي. - گرو گرانٿ صاحب مان نالو ڪڍيائون جو ”رو“
 اکر تي نڪتو. - پاڻ نالو رکيائون ووپر. - پٽا جن
 سندن جي چرڻن ۾ سيس نرايو. - بالڪ جو نالو روڀرو
 ورتائجي ويو. - سڪول ۾، ڇاهي لوڪريءَ ۾ به
 اهو ئي نالو لکايو ويو. - اڄ ڏينهن تائين اهو ئي نالو
 ورتائجي رهيو آهي. - ان ڪري بالڪ جي چڻي
 وغيره به ڪر نه ڪئي ويئي. - سندن جي وچن انوسار
 سنسار جو سفر 15 مارچ 1908 کان منهنجو شروع ٿيو
 اهو ڏينهن مون لاءِ سڀاڳو آهي جو هيءُ درٻار
 مانس ڏيهه ملي. - غيب جي گدو چري خبر هڪ خانود
 ڪي. - پراڻو ته جنم وٺڻ وقت ئي بچجي چڪي هئي.
 پوءِ ڪي پاڻ جو سندس موقعو ملايو. - چوراسي لک

جوليون ڪاٺي منڇن ڏيهر پراپت ٿي - اڄ تائين ٻه
 سڀ وقت وڻن ۾ گذري ويو - عمر جا 77 سال
 پورا ٿي ويا آهن - پر اڃان پريو ڪي پائڻ جي رمز
 ڪو نه هٿ آئي آهي - اڃان نه ڏهه ٽي ڏوڪڙ لڌا
 آهن - پريتم پائڻ جو پنڌ به اهڙو سٺائو ڪونهي - وري
 به شڪر آهي جو دربار صاحب هالاڻيءَ ۽ اٺي جي
 سنڌن جو سنگ نصيب هر لکيل هو - اهو ملي ويو - انهن
 هر وشواس ۽ صدي ٿي ويا - انهن سنڌن جي به مهر
 ميا ٿي ويئي - پاڻ ڏي به چڪهندا رهيا - انهن جي
 رحمت اڄ تائين داس تي قائم آهي - ان زور تي
 سندس ساگر جو سفر هيل تائين سڪيو سهندو گذريو
 آهي - ڪو به ڏکيو ڏينهن نه ڏيکار ڀرائن - مطلب نه
 هر طرح داس جي رکيا ڪندا آيا آهن ۽ هر طرح
 سڪيو رکيو اٿن - ٻن سالن گذرڻ بعد مانا صاحب
 وري گريز ٿي - ان عرصي اندر ٻن جن جي
 بدلي هالاڻيءَ مان ٿي ويئي - دلپوئن جي ڳوٺ
 اٺي سڪول جا هيڊ ماستر ٿي ويا - جيئن ته اٺن
 اچڻ وڃڻ جي سهوليت هئڻ ٿينهن ڪري ٻارن کي
 نارو شاهه ۾ ئي رهايا آهن - پاڻ هر هفتي ڇنڇر آوار
 ٿي اچي ٻارن سان گڏ رهندا هئا. ٻن جن کي هاڻ
 پڪ هئي ته پيو به پٽ ٿي چمندو ۽ سوامي سروپ داس
 صاحبن وٽ ڪيل ارداس اڳهائجي ويندي. ٿيو به

ٽئين - مان اڏائي سالن جو هوس مونکي ٻيو پاڙو مليو
۽ چوڙا ميٽرا ٿيا - ٻين - گهر ۾ ڏاڍيون خوشيون ملهائون
وڌيون . سڀتن جي اپار ڪرڻا ۽ رحمت سان خاندان
وڪه اڳتي وڌائي - مان پهريون ڀيٽ هوس ان ڪري
سڀاويڪه موني سڀني جو پيار هو اڏائي سال لاڏ
ڪوڏ سان پليس - منهنجي ٻئي اڙاڻ ۾ پڙهيل هئي
اها مونکي ڏاڍو پيار ڪندي هئي ۽ ڪم پيو نه
سهندي هئي . منهنجو به ان سان بيحد پيار ٿي ويو
ايترو نه مان هن سان هري مري ويس جو اڃان
ساڍي 3 سالن جو مس هوس نه مونکي پاڻ سان
اڙاڻ وٺي وئي .

پتا جن جو ديوانت

اڃان 6 مهينا اڙاڻ مس رهيس ته سنه 1912 ۾
پتا جن جي ندرستي ڏيئي وئي - ڏم جي
بيماري نه اڳ ۾ ئي هئي - اها دن به دن وئي
وڌندي - ڪيئن پرون پئجي ويا ته هن نگريءَ
بيماريءَ مان چٽو مهال آهي - اها انت سمي اچڻ
جي چٽاڻي آهي - ان خيال ايندي ڪدم موڪل
وئي پنهنجي حياتيءَ جا باقي ڏينهن پڇاڙيءَ جا
اچي پنهنجن ٻارن سان گذارائون - موڪل وئي

ٺارو شاهه اچي رهيا . د ليهوئن مان ٻٽ سڀني سان
 موڪلائي چوڪلائي چئي آيا ته دم ئي ڀروسو ناهي
 ايشور کي الائي ڇا وڻي . وري لوڪريءَ تي واپس
 وريان ٻانه سوچي نٿو سگهجي . وري جيءَ جڻدن جا
 ميلا . جي د ليهوئن جو ايمان ڏاڍو پاڻي رهيل هوندو
 ته اچي کانئو . جڻن تي ٺارو شاهه بهتا ته بهماريءَ
 به زور پڪڙيو . علاج لاءِ کين چيو ويو ته پتا جن
 فرمايو ته وقت پرڃي آيو آهي . آخرين سموراچي ويجهو
 پهتو آهي . انڪري مونکي ستين ڦڪين ۽ دوائن
 کانئ لاءِ زور نه ڪريو - باقي هفتي کن جو مهمان
 آهيان . ايترو چئي وري سڀني کي پئي دلداري
 ڏني ڇيائون سرور ته نيٺ اڳي پوءِ ڇڏو آهي . سنسار
 مان هڪ ڏينهن لڏو ٿي آهي . ايشوري اشارا ٺيا
 ٿا اچن . پر مان اوهانکي هڪ ڏينهن اڳ ٻڌائيندس
 ۽ اوچتو نه ويندس . پر اڳ 6 ڏينهن گذريا ته سڀني
 کي ٻڌايائون ته هاڻي منهنجي ٺياري آ . وٺڻ جي
 سڀني وڏڙن ۽ ڀائرن کي گهر-هر گهرائي ٻڌايائون .
 منهنجي وڏي ڀاءُ نيٺ سندس کي گهرائيائون . اسان
 جي وٺڻ جي هر وڏي ۾ وڏي ۽ ڀايا هزار ميله اهو نه
 آيو . پوءِ منهنجي مائٽ کي سڏي ڇيائون ته ڪٿي ۾
 ايندين رهيون آهن سي سڀ ڪٿي اچ . بددين سڀ
 ڀايا هزار ميل کي ٺيڪاري سڀ ليڪر چوڪو سمجهاڻي ڇيائون

نه هائي منهنجي وڃڻ جي تياري آهي. پرائه ڪال
 جر سمو ٿيندو ته هيءُ سنسار ڇڏي ويندس. اهو
 شام جو وقت هو. ان رات نند ڪنهن کي به ڪونه
 آئي. پتا جن رات جي رسوئي ٿوري ڪاٺي ڄمڻ تي
 آرائي ٿيا. کين نند اچي ويئي. رات جي پوئين ڀر
 سڄاڻ ٿيا. منهنجي ماما صاحب کي گهرائي کيس چيائون
 ته هاڻ منهنجي تياري آ. تون دل نه لاهجانءِ. سريو
 نه هڪ ڏينهن نيٺ ڇڏڻ آهي. اڪيلا آيا اڪيلا
 ڪيا. ڪوبه گڏ ڪونه هوندو. صرف نام جو آڌار آ
 اهوئي انڪر سنگر هوندو ائين ڳالهائيندي ٻولهايندي
 هڪ به هڏڪي آهن. پل ۾ پڪي پچري مان پرواز
 ڪري وڃن. جئن جل ۾ جل آهي ڪاٺا ٽپن جوئي
 سنگر جوٽ سماڻا. پتا جن جي جوٽ به سڄيءَ جوٽ
 سان ملي ويئي. گهر ۾ روڊن مڇي ويو. سمو انبرٽ
 ويلز! شائتي لڳي پيئي هئي. روٽ پٽ جي آواز
 تي سڄي ويڙهي جا ماڻهو سڄاڻ ٿيا. ننڍا، وڏا،
 مرد، زالون ۽ ٻار سڀ اچي ڪٺا ٿيا. ڪنڊياري به
 قاصد ويو جتان ناني صاحب يڪدم اچي پهتي.
 اهڙي طرح پتا جن جا سوانس سڪالا ٿيا. بنان ڪنهن
 به سريرڪ ڪو نه ٿيو. پٽ جي وڃي پٽ جي چرطن
 ۾ پهتا. پڇاڙيءَ جر سڀني مان موه ڪڍي ڇڏيائون
 مان ان وقت امڙا پٽيءَ وٽ رهيل هوس. ڪيترو

نه سڳي سڳي سڱن کان پني پني مونکي ورتائون
 پر ائين نه چيائون ته پلا روپي کي به گهرايو - ڇهن
 ڏينهن ۾ اصل جڻ سڀني کي وساري ڇڏيائون ۽
 پريو ۽ جي گود ۾ وڃڻ جي خوشيءَ ۾ اندر ئي اندر
 آند ۾ رهيا - اهڙا سواس سڪالا شل ايشور سڀ
 جا ڪري - مونکي دڪه فقط هڪ ڳالهه جو ٿيو جو
 پتا جن کي انت ۾ ڪلهو به نه ڏئي سگهيس. عجب
 رنگ آهن پريو ۽ جا وقت گذرندي ويڙم ئي ڪانه
 ٿي - ڏهه ڏينهن جهت گذري ويا - يارهي جو ڪم
 شروع ٿيو ۽ پوڄا ٿي - ان ئي رات اوچتو ناني
 صاحب کي پتا جن خراب ۾ درشن ڏنو - ٻنهي جي
 ڇهر هيٺيون وائو رڻ خراب ۾ ٿيو -

ناني صاحب - روپي پيءُ هي ٿر هان ڇا ڪيو - ٽڪڙي
 تياري ڪري ويا هلا - ٻچڙا ننڍا ڇڏي
 ويا اڪو وري ڪنهن کي ٻچڙن جي
 پارت ڪري ويا -

پتا جن - پريو ۽ جو پروانو آيو سو چشمن تي رکي
 سندس گود ۾ بهتو آهيان ٻچڙن جو راکو
 (آڱر سان مٿي اشارو ڪري) چيائون ته
 پريو اچي پاڻ ٿيندو -

ناني صاحب - ائين ننڍا ٻار ڇڏي وڃڻ نه ڪيندو هر
 اوهان کي!

پتا جن - اهو ته ٺهيو پر مان روپي ماءُ کان سواءِ
اڪيلو ٿو پاڻ کي سمجهان - اڪري ڪمس
به وٺڻ آيو آهيان !

ايترو چئي بس ڪهاڻون نه ٺاهي صاحب جي اڪه
ڪاڻي پئي - سڀني واري ڳالهه دل ٿان لهيس ئي نه -
صبح جو جڏهن سڀ اٿيا ته سڀني کي وهاري سڀني
واري سموري ڳالهه ڪري ٻڌايائين - اڳي ائين
چوندا هئا ۽ هاڻي به اچا چرڻ ۾ ايندو آهي ته سڀني
جي ڳالهه جي ٻڌائي ڇڏي آ ته سڄي ڪاٺ ٽهندي
پر ائين نه ٿيو - رنگيءَ جا رنگه نيارا آهن - ان ڏينهن
صبح جو ٻارهي جو ڪريا ڪرم ٿيو هو -

ماتا صاحب جو ديوانت

ٻارهي جو ڪريا ڪرم پورو ٿيو - پر همط ڪي
ڪرايو ويو - پنهنجن ويڙهي ۾ رهندڙ سڀني ڀائرن
ننڍڙن ٿوڙي وڏن جو به عام پندارو ڪرايو ويو -
ماتا صاحب اهو سمورو ڪارڻ پاڻ پئي ڪرايو - هر
طرح ٺيڪه هئي - جڏهن ئي رات جي رسوئي ڪري
آرامي ٿي ته بخار بدن ۾ سمجهائين - سڀني واري
ڳالهه ته سڀني کان وسري ويئي - بخار سڄي رات

هليو - سڄي رات بي آراميءَ ۾ گذريس - ناني صاحب
 حڪمت جو ڪم ڄاڻندي هئي - ان گهڙ ئي - ميلو
 هلايو - پر بخار وڌيڪ ٿيڻ لڳو - يعني ڏينهن به بخار
 هليو - گهٽ نه ٿيو - چوڏهين ڏينهن به بخار ايترو
 وڌيل هو جو چڻ بني ٿي پري - پنڌ رهين ڏينهن
 مائو صاحب جي حالت بلڪل خراب ٿي ويئي -
 ڳالهائڻ اوچتو بند ٿي ويو ۽ زبان لڳي ويئي ڊاڪٽر
 گهرايو ويو - ڊاڪٽر چيو ته حالت اهڙي آهي جو
 بچڻ محال اٿس - جيڪو به دان پڇ ڪرائو هجيو ته
 اهو ڪرايوس - ان وقت ناني صاحب کي اها سڀني
 واري ڳالهه ٿري آئي دل ۾ - هاڻ ڀڳ ٿيس ته
 برابر روئي پئي وئي آيو اٿس ۽ ان سان يعني روح
 رهاڻيون ڪري - ختم ڊاڪٽر ته ائين چئي روانو
 ٿيو - ڊاڪٽر جي وڃڻ بعد يڪدم مائو صاحب جي
 حالت بگڙي - اکيون ڦرڙائي ڇڏيائين - ناني صاحب
 نبض جهلي يعني هئي - اکين ڦرڙائڻ کان پوءِ يڪدم
 نبض بيهي ويئي - مائو صاحب جو ميلو به وڃي پنهنجي
 ڀران پٽيءَ سان ٿيو - سڀ ڀيا عجب ڪاٺين ته عمر پر
 اهڙو مثال ڪونه ڏٺو يا ٻڌو آهي - سڀني کي ڇڏائي
 جو داغ ڏيئي ويئي - ان وقت باقي اسان چار ٻار
 گهر ۾ هئاسين - ٻه ڏينهن هڪ 12 ورهين جي ۽ ٻي 7
 ورهين جي - 2 ڀائر هڪ مان 4 ورهين جو ٿيو

نهال ڏيڍ سال جو. اهڙيءَ طرح جيڪو ماڻا صاحب
 جو شيون ڪرڻ جو آسرو هو سو به ويندو وهيو. مان
 اڀاڳو ٿي رهجي ويس. اڀاڳو ان ڪري جو ماڻا پتا
 جي شيون هٿ نه آئي. پر پوءِ جو حڪم ائين بڻجي
 آيو. شڪر آهي جو وري به ماڻا صاحب کي ڪلهو
 ڏيئي اماڻي سگهيس. ماڻا صاحب جي ديهانت کان
 پوءِ نانو صاحب به آيل هو. ٻارهي گذرڻ کان پوءِ
 بابا هزارميل منهنجي چاچي ۽ ناني صاحبه کي بنديون
 ۽ ڪاغذ پتو ڏيکاريا. بابا هزارميل ڪليو انهن سان
 ڳالهائو ۽ چيو ته ٻيڙي اها آهي ته پهرين پاءُ ۽ پوءِ
 نانائو ۽ لڳي ٻيڙي اسين. منهنجي چاچي سندس کان
 پهريون پڇيائين منهنجي وڏي پيٽ کي به گهرائي
 وهاريو هوائون منهنجي چاچي يڪدم چيو ته مان
 ٻارن جي ديمڪ بال ڪرڻ لاءِ تيار آهيان. ٻار منهنجي
 سر سان آهن. ٻلي جي چاهين ته اسان سان گڏ رهن
 ٻائي هزارميل ۽ ناني صاحبه کي به اهو وڻيو ۽ انهن
 اهو قبول ڪيو. باقي گڏ رهڻ لاءِ منهنجي پيٽ ڏانهن
 نهاري پيو ته ڇرڪر ديمڪ بال ڪرڻ منهنجي
 چاچي قبول ڪيو آهي. باقي گڏ رهڻ يا نه رهڻ
 اهو اوهان جي مرضيءَ موجب فيصلو ڪيو. منهنجي
 پيٽ کي اکين مان پاڻي اچي ويو ۽ رڻهار ڪو منهن
 ڪري چيو ته ماڻا پتا جي چائنٺ ڇڏي، گهر بند

ڪرڻ ٿي ٿي دل نه آهي - اسين 4 رهندا ڪنداسين
 پنهنجي گهر ۽ اباڻي جهڳي ۾ - اسان کي مهيني جو
 خرچ ٻڌي ڏيو ان مان اسين پورا ٿو ڪنداسين صرف
 رات جو گهر اڪيلا ڪونه سمهنداسين . اها ڳالهه
 سڀني کي وڻي - پوءِ خرچ مهيني جو ٻڌي فيصلو
 ڪيائون جو منهنجي چاچي صاحب هر مهيني ڏيڻ
 قبول ڪيو . ان طرح سان اسين چارئي جڳا پنهنجي
 گهر ۾ ڏينهن سڄو گذاريندا هواسين - اسان کي نانائون
 وٺان به چڱي مدد ملندي هئي . سنه 1913 ۾ منهنجي
 5 سال پورا ٿيا - مون کي سڪول ۾ وهاريو ويو -
 ان وقت سنڌي ۽ انگريزي سڪول هڪ ئي حاٽي
 اندر هئا چار سال سنڌي وڌيا پراير - چوٿون درجو
 پاس ڪري پهرين انگريزيءَ ۾ آيس - انهن ڏينهن
 ۾ صرف 5 درجا انگريزي پڙهيا ويندا هئا ۽ هاءِ
 سڪول اڃان نه ٿيو هو .

پهرين مهاڀاري لڙائي

سنه 1914 ۾ پهرين مهاڀاري لڙائي شروع ٿي - اها
 انگريزن ۽ جرمن وچ ۾ يورپ ڪنڊ ۾ چالو ٿي - اسان
 کي سڪول ۾ انگريزن جي سوپ جا گيت ڳارائيندا
 هئا . ان جنگ لڳڻ ڪري هر هنڌ ڏاڍو هراس ڦهليل

هو۔ ائين به ياد اٿم ته ڊپ ڏيندا هئا ته اجهر ٿو۔
 جرمن ڪاهي اچي۔ سنه 1918 ۾ لڙائي پوري ٿي۔
 جرمنيءَ جي بري هار ٿي۔ پوءِ سڀني سک جو
 ساهه ٻڌيو۔ ان وقت مان ٻهريون درجو انگريزي
 پڙهندو هوس۔ منهنجي وڏي پيٽ لاءِ مٿي مائٽيءَ
 جون ڳالهائون ٻڌي هليون نوشهري ۾ هڪ گهر ڄاڻو
 هوانون آڪهه ڪشماڻي۔ چوڪرو سڀني کي وٺيو۔
 آڪهه به سٺي هئي۔ اتي پڪ ڏنائون۔ اڃان مهينو
 مس گذريو ته چوڪري گهر ڇڏي وڃي سندس اختيار
 ڪيو۔ اهو ٻڌي ڇاپو صاحب نوشهري ڇڙهي ويو۔
 چوڪري جي مائٽن سان مليو۔ ڳالهه ٻولهه ٿي۔ آخر
 ائين فيصلو ٿيو ته رشتو ٽوڙيو وڃي۔ پتا جن جي
 بدلي هلائي مان چئن ٿي ته درٻار صاحب هالاڻيءَ
 ۽ سندن سان نانو فقط دل ۾ رهيو۔ لڪر اچڻ لڪر
 وڃڻ ٿيو۔ منهنجي باري ۾ ڪڏهن ڪڏهن ائين
 چولدا هئا ته درٻار صاحب کي ڏنل آهيان ۽ جڏهن
 وقت آيو ته موڪيا ڏئي آزاد ڪرائي ايندا۔ منهنجون
 پيمر پڻ شاديءَ لائق ٿيون۔ مائٽيون ڄاڻو جو
 ڪم چالو رهيو۔ مان به ٻهريون درجو پاس ڪيو۔
 جلد ئي ٻنهي پيئرن جو مڱڻ پڪو ٿيو۔ وڏيءَ پيٽ
 جو بهلاڻيءَ ۾۔ راوڻاڻي آڪهه هئي ديوان بيرٿداس
 اور سينئر سيٽ ڏيڇند جي سپٽر سان۔ ننڍيءَ پيٽ

ٻو وري هالاڻي ۽ هر ديوان اندر رام نيٽرمل وٺي وڃي
 سان - ان کان اڳ منهنجو سوٽ آسنداس مهرڻائي
 دوست آفيس ۾ نوڪري ڪندو هو. ان جي بدلي
 شڪارپور ۾ ٿي - ٽئين شادي ڪيل هئس - ٻارن
 ٻچن کي پاڻ سان وٺي وڃڻ جو فيصلو ڪيو هئائين -
 هڪ ٻار به گهر ۾ رهائڻ ۽ وڃڻ سمجهائين - سو
 مولڪي به وٺي وڃي - مان به وڃڻ وڃي شڪارپور
 ۾ پڙهيس - اهو پاس ڪم ٿي وري ديوان آسنداس
 کي حيدرآباد سنڌ بدلي ڪيائون - مان به حيدرآباد
 (سنڌ) آيس - ٽيون درجو اين. ايڇ. ائڪيڊمي ۽ ۾
 ۾ پڙهيس - اسان جي جاءِ به سڪول ڀرسان ٻوهو ڪيائين ۽
 جي جان ۾ ورٽل هئي - منهنجو سوٽ بابا صاحب
 هزارمل جو پٽ واسومل ان وقت ڊاڪٽري ۽ جي
 ڪاليج ۾ پڙهندو هو - ديوان اندر مان به اتي سب رجسٽرار
 جي ڪورس جي ٽريننگ ۾ هو - ديوان ٿيڻ بعد
 مالي ۽ سرور هر جو ڪل وٺي، واسومل ۽ اندرمان
 سان گڏجي آيو - کيس اسان جي خبر پئجي ويئي
 هئي - هڪ ڏينهن پئي چڻا موٽي ڏسڻ واسطي اسان
 جي گهر جي هيٺان اچي بيٺا - مولڪي هيٺ گهرائون
 ۽ گهڻو ڀار ڏنائون - حال احوال ورماڻون منهنجن
 ٻين جي شادي نه مڱهي کان پوءِ چلڻي ٿي هئي -
 شاديءَ کان پوءِ مولڪي ڏنڌو ٿي ڪرڻ هرائون -

منهنجو ننڍو ڀاءُ ته ناروشاهه ۾ رهندو هو ۽ ائين
 پڙهيو. - مرن ٿيون درجو پاس ڪيو ته وري
 آسنداس جي بدلي ٿي. اتي پڙهڻ جي به سهوليت
 ڪونه هئي. ان ڪري مان چوٿون درجو انگريزي
 اچي ناروشاهه پڙهيس. - پڙهڻ جو چڱو هوس. -
 ٽئين درجي ۾ چوٿون نمبر آيو هوس ان ڪري
 مون کي ناروشاهه ۾ داخلا ملي ويئي. - سڪول جي
 ڦهري ۾ گهرين جي ڪري منهنجي پڙهائيءَ تي به اثر
 ٿيو. - ناروشاهه جي سڪول ۾ پڙهائي به ڦريل هئي.
 جنهن ڪري پڙهڻ ۾ گهٽ هوس. - سنه 1920
 ۾ منهنجو وڏو ڀيڻ پيٽر پٽو ديران ٽيرٿداس بيمار ٿي
 بهلائيءَ مرڪل وٺي آيو. - ڊاڪٽر ۽ حڪيمن جو
 جو رايو هو ته سلھ (T.B.) اٿس. - اهڙيءَ بيماريءَ
 ۾ ٻين کان الڳ ڪري رهائبو هو. - ديران ٽيرٿداس
 کي به الڳ جاءِ اوطاق واريءَ ۾ رهايو هوانون. -
 علاج چالو ڪيو ويو پر ڪو فائدو ڪونه پيو. - مون کي
 به بهلائي شيرالا گهرايو ويو. - چوٿين درجي جا
 ڀويان مهينا اچي بهلائي پڙهيس. - اتي به پڙهائي
 ڦريل. - جنهن ڪري مان ٽاپاس ٿيس. - سال اڃا
 ويو. - مون کي ان وقت ٿورو رڳو ايندو هو. - ناروشاهه
 اچڻ سان مان ماسٽر لوڪومل هيڊ ماسٽر صاحب ۽
 چانڊوءَ نالي شاگرد جي سنگ ۾ ٿورو ڳاڻڻ سڪيو

هوس - اهو چاندو پوءِ وڏي هوندي سنه جو
 مشهور ڪلاڪار ۽ سنگيت آچاره ٿيو - نالو به چاندوءَ
 مان ڦيرِي چنڊر رکيائين ۽ ماسٽر چنڊر جي نالي
 سان هندستان ۾ وڃي وڃائي ڇڏيائين - مون کي
 ٿورا ڀڃن ياد هوا اهي روز ديوان نيرتداس کي
 ڳائي وڌرائيندو هوس - ان کي اهڙو نه ڀڃن وڌندا
 هوا جو چيائين ته روز صبح جو اچي اهي ڳائي
 ٻڌاء - ڇڏي ان سال هو ٻر لوڪ ٻڌاريو - سندس
 جو سفر پورو ڪري ويو - ان ڪري منهنجي وڏي
 پيٽ ڄڻ وڌو اٿس - هڪ ڀيرو سال ڏيڍ
 جو فقط هوس - نياڻي به ڄاڻي هئس پر اها به ڄڻ
 گذاري ويئي - پيٽ جي اهڙي ڀاري ته ڪري
 سپاويڪ مون کي پٺاڙو ڏاڍو ڏک ٿيو - لڳ ڀڳ ٽين
 اڻيل هئي - مان چاڻي ڪري سگهيس - ٻنهي پيٽ ۽
 پاڻ کي ڏک لکيل هو - پاڻ ڦٽل هو - پيٽ وڌو اٿس
 ۽ مان ناپاس ٿيس - مان جيترو عرصو بهلائي ۾
 رهيس ته هفتي ۾ هڪ دفعو منهنجي پيٽ ڏر ٻار
 صاحب هالاڻي ۾ هلندي هئي - مان به ان سان گڏ
 ويندو هوس - ڏر ٻار صاحب سان هن گهر جو گهاٽو
 سڃيٽ هو - سندس سڳو ڏير گڏي ۽ نمبر 2 جو مالڪ
 ٿي گذريو هو - ديوان نيرتداس جي شاديءَ کان اڳ
 ٿرڙو وقت ٿيو هو ته نرواڻ ڀڏ کي پراپت ٿيو هو -

اها گادي پوء خالي رهندي آئي - اهڙيءَ طرح
 منهنجي حياتيءَ جو به نمون ورق شروع ٿيو - وري
 دربار صاحب هالاڻيءَ ۾ اچڻ وڃڻ چالو ٿيو - بابا
 سرويڊاس صاحب ان وقت گديءَ تي پراجمان هئا -
 انهن جو ساڪيات درشن ڪري آئند پراڻ - مونکي
 انهن درويشن جو درشن ٿيو جن جي آشير واد سان هي
 درلي مانس چرلو پراڻ ٿيو - منهنجا نه مالڪ ئي
 پاڻ هئا ۽ مان سندن ئي بالڪ هرس چئن پتا صاحب
 وڃن ٿو هر نه مان دربار صاحب جو ئي آهيان -
 مون چوٿون درجو وري وڃي نواب شاهه ۾ پڙهيو -
 اتي ديران اندرام سب رجسٽرار ٿي آيو هو - اٺان
 چوٿون درجو پاس ڪيم ته وري آسنداس نوشهري
 پوسٽ ماسٽر ٿي آيو - مونکي گهرائي پنجن درجو
 الگري مدرسي ۾ نوشهري پڙهيس - پنجن درجو
 پاس ڪيم ته سندس بدلي نوشهري مان ٿي ويئي -
 ان وچ ۾ ناروشاهه ۾ هاءِ سڪول ٿي ويو - مون 6 ۽ 7
 درجو ناروشاهه ۾ ئي پڙهيو - ٻئي پائڙ اتي پڙهندا
 هراسين - جيترو وقت ناروشاهه ۾ گذرڻ هياسين ته
 جڏهن سڪول وٽڪڻ ڪري بند ٿيندو هو
 ته اسين ٻئي پائڙ ڪنڊياري لاناڻن ۾ بهلاڻيءَ
 وڏيءَ پيڻ وقت وڃي گذاريندا هراسين - هر سال
 ٻه دفعا ويندا هراسين - بهلاڻيءَ وڃڻ لاءِ رستو وڃ

مان دربار صاحب هالاڻيءَ مان هو ان ڪري ٻهر نـ
 ٿئي درشن ديدار ڪري پوءِ بهلاڻيءَ ويندا هراسين.
 بابا سزو بداس صاحب پنهنجي ڪتيا ۾ رهندا هوا -
 ڏي پڻ دربار صاحب ۾ مٿي وڃڻ لاءِ ڏاڪڻ هڻي -
 مولڪي اهو ڏسي عجب لڳو ته ڪتيا بابا جن جي
 بلڪل ڪڇي ٺهيل هئي - ڪوبه نات اندر توڙي
 ٻاهر ڪونه هو - پـر دربار صاحب بلڪل پڪي ۽
 سندر ٺهيل هئي - اندر سنگمرمر جو تخت گرو
 صاحبن لاءِ ٺهيل هو جتي چار سوارون گرو صاحبن
 جون رکيل هيون - سڄو فرش به ٽائيلس سان سينگاريل
 هو . به پر ڪرمانئون به پڪيون سندر ٺهيل هيون -
 اسان ٻئي ڀائر سندن جي درشن لاءِ ڪتيا ۾ گهڙياسين
 بابا صاحب اندر پٽ تي آسڻ تي وٺل هوا - اسان سندن
 جي چـرـن تي وڃي جهڪي مٿر ٽڪيندا هراسين -
 سنت اسان ٻنهي کي آشيرواد ڏئي پڇندا هئا ته
 تالو ڇا آڻو - ڪٿان آيا آهيو - ڪاڏي ٿا وڃو -
 مان نمرو ٿا سان سندن کي چـاـب ۾ ٻڌائيندو هوس ته
 ٽنهن ٻئي ڀائر آهيون - منهنجو تالو روپو ۽ هنجو -
 لاهل آهي - تارو شاهه مان آيا آهيون ۽ بهلاڻي پڻ
 وٽ وينداسين - سنت هڪدم مشڪدر چهر تي سان
 چوندا هئا ته دربار صاحب ۾ مٿو ٿيڪي ، مائي
 واريءَ جاءِ تي ٽڪري کائي پاڻي پي پوءِ پاڻي

بهلا ٿي وڃجو - اسان پوءِ سنڌن کي مٿو ٽيڪي آشيرواهه
 پاڻي موڪلائي دربار صاحب جو درشن ڪري
 مائيءَ جي جاءِ تي ٽڪري کائي پاڻي پي ٿا ۽ طواف
 ٿي بهلا ٿي ويندا هئاسين - پٽ اچڻ جو ٿڪ ٿي
 سڄو لهي ويندو هو - اجهو ائين منزلون ڪندا اچي
 بهلا ٿي ۽ پيٽ وٽ پهچندا هواسين - پيٽ جو پيار به
 انوکو هو - ڪهڙي ڳالهه ڪجي - اسان کي وري
 به پيٽ دربار صاحب ڏي وٺي سنڌن وٽ هلندي
 هئي - اهڙيءَ طرح سال به سال به دفعا ايندا هواسين
 اسان کي سنڌن وٽ وٺي هلي اسان جي پيٽ انهن
 کي چوندي هئي ته سائين هي ٻئي ڀاڱو اوهان جا
 ڏنل آهن - ماڻا پٽا ننڍڙي ڇڏي ويا اٿن هاڻي
 ٻئي اڪيلا ڇاچي وٽ رهندا آهن ۽ پڙهندا آهن -
 هنن تي مهر ڀريو هٿڙو گمهاڻي آسپس ڪيو - سمجهه
 به هر دفعي منهنجي پيٽ جي ويٺي ٻڌي فرمائيندا
 هئا ته مائي ٿرون ڪا به چيڻا هجن جي نه ڪر - هي
 ٻئي سڀني کان سکيا رهندا ۽ خوش گذاريندا - جيترا
 پيرا وٺي هلندي هئي ته اهائي ارداس سنڌن کي
 ڪندي هئي - بابا جن به هر دفعي اهو سلڳيو ٿي
 جواب ڏهرائيندا هئا - مطلب ته جڏهن شاهه صاحب
 چيو آهي ته منهنجو ڪم واکا - پر بد ڪم بروج
 جو - اسان جي پيٽ به سنڌن اڳيان پاڏائيندي رهي -

سندس اها ارداس قبول پئي - اسان بهي ڀائرن جو وقت اچ ڏينهن ٿاء انهيءَ آشيرواد سان هر طرح سڳو ستابو گذريو آهي - ڪوبه ڏکيو ڏينهن نه ڏٺو آهي - سڪول ۾ پڻ 6 ۽ 7 درجي پڙهڻ وقت هيٺين استادن جو پيار حاصل ٿيو جو اچ ٿاء ٿيو وسري - (1) هيڊ ماستر صاحب شريمان لوڪومل ڪارڙا (2) مسٽر ايسرداس رائسنگاڻي (3) مسٽر آلمارام ٽهلياڻي - 7 درجي ۾ مان 4 نمبر آيس ۽ فرسٽ ڪلاس مارڪون کنيم - سڀاويڪ ماسترن جو پيار به وڌيو - منهنجي پڙهائيءَ تي به گهڻو ڏيان رکندا هئا - پر اوچتو منهنجي چاچي مون کي چيو ته مٽرڪ جو خرچ گهڻو آهي ان ڪري وڌيڪ پڙهڻ ڇڏي ڪا نوڪري ڪر - سڪول کلي ته نالو ڪڍائي سرٽيفڪيٽ وٺي اچ - مون کي آئينده ڪجهه اولڏاهو نظر آيو - پر بابا سروپداس صاحبن جي آشيرواد جا وچن ياد آيا - دل ۾ پڪ هئم ته اهي وچن ضرور پنهنجو ڪم ڪندا - سڪول کليو - مان هيڊ ماستر صاحب کي سموري ڳالهه ٻڌائي - مون چيو ته مون کي سرٽيفڪيٽ ڪڍي ڏيو - منهنجا مائٽ چون ٿا ته ڪا نوڪري وڃي ڪر - هيڊ ماستر کي منهنجي گهر ۽ مالي حالتن جي بخوبي ڄاڻ هئي - منهنجي پتا جن جو به ساڻس دوستاڻو نالو هو - مون کي

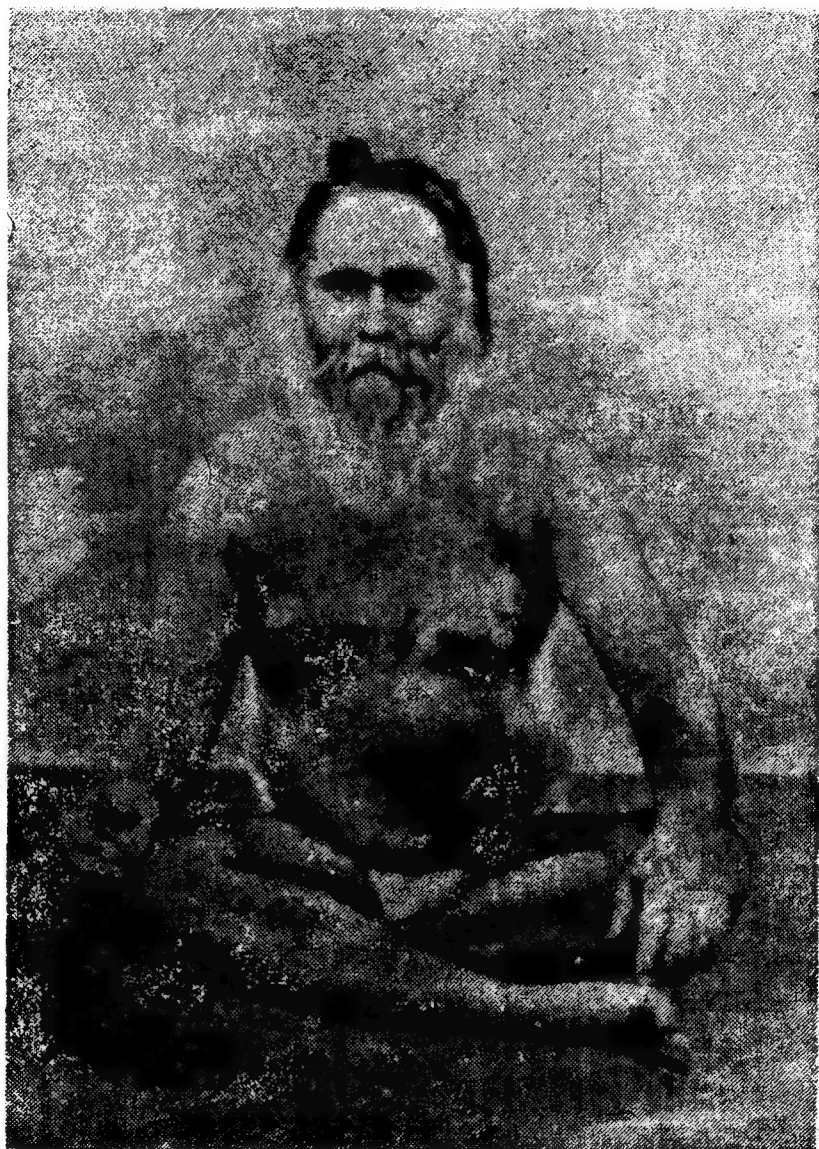
چيائين ته ڪو به خيال نه ڪر - مئٽرڪ ٿو ڪي ضرور
 پاڙهي - جي تنهنجا مائٽ ان جي خرچ ڪرڻ ۾
 سمورٽ نه آهن ته اسين ٽرڪي سڀ ڪنهن قسم جو
 خرچ ان لاءِ ڏيڻ لاءِ تيار آهيون - تنهنجي في معاف
 ڪئي ويندي - ڪتابن جو به خرچ سڪول ۾ ٿيندو -
 باقي کات خوراڪ ۽ لٽي ڪپڙي جو به تنهنجو
 بندوبست اسان ڪنداسين - نون وڃي پنهنجي
 مائٽن کي ٻڌاء - پوءِ نون اچي هٿ ٻورڊنگ ۾
 ره - منهنجي چاچي کي اها سموري حقيقت ٻڌي
 دل ۾ احساس ٿيو ته جي ائين ڪبو ته سڄو ڪيو
 سندن ڪار ۾ ويندو ۽ ماڻهن ۾ به پڇر ٿيندي - اهو
 فيصلو لپٽ ٿيو ته جي سڪول فيءَ ۽ ڪتابن جو
 خرچ ڪرڻ لاءِ تيار آهي ته پوءِ باقي رهڻ ڪرڻ
 لاءِ چئڻ هٿ رهيو پيو آهن ٽن ٻلي رهي مئٽرڪ
 پڙهه - مون وڃي هيڊ ماسٽر صاحب سان ڳالهه ڪئي -
 تنهن ڪتابن جو بندوبست ڪري گهريل ڪتاب
 وٺي ڏنا ۽ في به معاف ڪيائين - اهڙيءَ طرح اها
 ڪنڌائي دور ٿي ۽ مان مئٽرڪ پڙهڻ چالو رکي - اهو
 سڀ سائين سرويداس صاحب جي وچن جو اثر ٿيو -
 ٽن ڏينهن ۾ مئٽرڪ جي امتحان لاءِ ڪراچيءَ وڃڻو
 پوندو هو - وري به ساڳيو خرچ پڪي جو سوال پيدا
 ٿيو - پر ان لاءِ ايتري پريشاني نه ٿي - منهنجي مامي

اهو خرچ سڀ پاڻ ئي هموار ڪيو - مون کي لکيائين
 امتحان کان مهينو کن اڳ اچ - اچي هت رهي محنت
 ڪري مئٽرڪ پاس ڪر - مٿين ڳالهين ڪري منهنجو
 به حوصلو وڌيو - پڙهڻ ۾ رچي لڳي ويئي - مان
 امتحان کان مهينو اڳ اچي ڪراچي ۽ مسٽر منڪترام
 جي اوطاق ۾ رهيس - اها اوطاق گاڏي کائي ۾
 نامياري هئي - سنه 1926 ۾ مارچ مهيني ۾ امتحان
 ڏيئي واندو ٿيس - پاس ٿيڻ جي اميد دل ۾ چڱي
 هئي جو ٻيهر سٺا ڪيا هئ - پر منهنجي مٿن مائنس
 ڪي اميد ذرا گهٽ هئي - ليٽ مٿي مهيني سنه 1926
 اهو سڀاڳو ڏينهن آيو - مئٽرڪ جو نتيجو ظاهر ٿيو -
 انحصار ۾ صرف رول نمبر ڇهيندا هئا - ان کان اڳ
 سڄو نتيجو پرنس وارن کي موڪليندا هئا - مان به
 پرنس ۾ ويس ۽ نتيجو وڃي پڇيو - سڀ تي رول
 نمبر ۽ نالو لکيل ڏريءَ مان ڏٺم - ٿوري ئي وقت
 اندر ان سڀ تي مارڪون ۽ پاس لکيل هو - دل ۾
 ڏاڍي خوشي ۽ آئند پراپت ٿيو - سائين سروپداس
 صاحبن کي دل ٿي دل اندر وارون وار نمسڪار
 ڪيم - ڏسو ته ڪيئن سندن وچن پيا سڀ ڪم ڪن -
 ٻڌندو هوس ته سائين جن جا وچن ائين آهن جهڻ
 پٿر تي لپڪو - اها هڪ حقيقت مولڪي به ملي -
 مولڪي پڪدم نوڪري به ملي - مولڪي وڏي ٻيٽ

وٽان لکجي آيو ته پهرين هڪ مهيني جي سڄي پگهار
 سمن جي آهي - اها رڪي ڇڏج ۽ ان کي هڪ ڪم
 لڳائجي. مطلب ته خرچ نه ڪجي - انهن ڏينهن ۾ اهو
 دستور هو ته جيڪر ٻالڪ سمن کي ڏال هوندو آهي
 اهو جيسين پهرين مهيني جي پگهار سمن کي ڏئي
 پاڻ نغو موڪائي، تيسين گرهست آشرم ۾ نغو گهڙي
 سگهي - نوڪري ملڻ کان پوءِ مان جلد ئي پنهنجي
 پير وٽ پهلائي ۽ آيس - مون کي درٻار صاحب ۾
 وٺي هلي - مون کي نوڪريءَ ملڻ ڪري پاڻ به
 ڏاڍو خوش هئي - بابا سرويڊاس صاحب کي پٽا
 صاحب واري سڄي ڳالهه ڪري ٻڌائين - کين ويهتي
 ڪري چيائين ته هي ٻالڪ اوهان کي ڏال آهي -
 اوهان جي آشرवाद ۽ مهرميا سان ٻالڪ پڙهي
 نوڪريءَ ۾ لڳو آهي - سڀ ڏک دور ٿيا آهن -
 منهنجي پگهار سمن اڳيان رڪي عرض ڪيائين ته اها
 پيٽل قبول ڪريو - ٻالڪ کي موڪائڻ لاءِ اوهان وٽ
 آندو اٿم - اوهان اجازت ڏيو ته گرهست ۾ رهي -
 سمن اهو ٻڌي مشڪي چيو ته مائي اسان وٽ ٻالڪ
 پيا به گهڻا آهن - هن کي پلي وڃي شادي ڪرائي
 ڇڏيو ته سڪي حياتي گذاري - اهڙن سمن لاءِ وڃان
 قربان ۽ سمن وڃن ٿا بلهار! سو وري درٻار
 صاحب سان ناڻو ڇڙي ويو - آميد ٿي ڪر نه هئي -

پر اهو ڀڪو ٿاڻو نه ڇڙيو - سنتن دربار صاحب ۾
 رھائڻ لاءِ اجازت نه ڏني ۽ شيوا ڪرڻ جو وجهه
 نه ڏنو - منهنجي موڪل پوري ٿي - مان سنتن کان
 موڪلاني آشيرواد وٺي پنهنجي ڀيڻ سان گڏ بهلاڻي ۽
 هليو آيس پوءِ موٽي ڪراچي ۽ هليو ويس - ساڳي
 اوطاق ۾ رهندو هوس - اها اوطاق سڀاڳي لڳي
 هئي - مئٽرڪ به پاس ڪيم - جلد ئي نوڪري
 به ملي - سنه 1928 ۾ منهنجو ڀاءُ نهال به آيو - مئٽرڪ
 جو امتحان ڏيڻ - پر بدقسمتيءَ سان ان سال لاپاس
 ٿيو وري ٻيو سال وڃي ناروشاهه پڙهيو - ٻئي
 سال مئٽرڪ پاس ڪري اهو به پوست کائي ۾
 نر ڪري ۽ ٽي چڙهيو - ان بعد سنه 1929 ۾ اسان
 جي شادي به ٿي - شاديءَ ٿي اسان جي وڏي ڀيڻ
 به آئي هئي - شاديءَ کان پوءِ اسان کيس ناروشاهه
 رهايو - ان سال ئي ڇو آئي ۽ ناروشاهه کي به ٻوڏ
 جو خطرو هو - مان يڪدم موڪل وٺي ناروشاهه
 پهتس - اتان پنهنجن ٻارن ۽ چاچي صاحب جي
 سيني ٻارن ٻچن کي وٺي ڪراچيءَ آيس - جڏهن ئي
 ٻوڏ جو خطرو لڳو ته پيا سڀ ناروشاهه موٽي ويا مگر
 اسان جو گهر ڪراچيءَ ۾ ئي رهيو - ڪراچيءَ ۾ جنهن
 اوطاق ۾ مان رهيس ۽ مئٽرڪ پاس ڪيم ۽ شادي
 به ڪيم ان جو مالڪ مسٽر منگترام منهنجو پوءِ ساڻو

ٿيو - اهو نه اڳيئي ڪراچيءَ ٻارن سان رهندو هو،
 اسان به اچي انهن سان رهياسين - پوءِ پنهنجي جاءِ
 مسراڙ تي ڪري ان ۾ رهياسين - منهنجي ڀاءُ جي
 جي بدلي شاديءَ ٿي - اُتي پوست ماسٽر ٿي
 ويو - اهو ميرپور خاص ڪسي ويجهو هو - مولڪي
 لکيائين ته سڀني ٻارن کي شادي ٿي ۽ موڪليو -
 سڀ ٻار پوءِ اُتي رهيا - جلد ئي منهنجي ڀاڄائي
 اتي بيمار ٿي پيئي - منهنجي سالي ٻڌ هئي - گهڻيون
 ئي دوائون ۽ ستيون ڦڪيون ڪيائون پر نڪ نه
 ٿي ۽ آخر ٻراوڪ ٻڌاري - شاديءَ ڪئي سال مس
 ٿيو هر - وري سڀني ٻارن کي وٺي ناروشاهه وياسين -
 منهنجي ڀاءُ جي ماڻهي ٿي - هالاڻيءَ ۾ پڳت چوهڙ مل
 جي لياڻيءَ سان ٿاڙاڻي آڪهه ۾ - سکر سان ان جي
 شادي گذاري وري سڀ اسين ڪراچيءَ آياسين - ان
 وچ ۾ ڪراچيءَ ۾ ساهتي پئمڇايت ۽ شيوا منڊلي ٻرڻا ٿي
 چڪي هئي - مان ان جو سيڪريٽري چونڊيو هوس -
 جائنٽ سيڪريٽري هو ڪٽومل ويڙهو مل ۽ خزانچيءَ
 جو ڪم به هو ڪندو هو - ٻرو فيسر چوهڙ مل ٿاڙاڻي
 هو ٻريڙيدنت - مکيه اُدیش هو سڀني ساهتي نواسين
 ۾ ميل ميلاب ۽ ٻر ٻر ڀاءُ پندا ڪرڻ - انهن جي شيوا
 ڪرڻ ۽ شاديءَ غميءَ ۾ مدد ڪرڻ - مان هر سال
 درٻار صاحب ۾ ويندو هوس ۽ باباجن جو درشن

Mahant of Darbar Sahib Halani
108 Puj Baba Sarup Das Sahib

ڪري آشهرواد وٺي ايندو هوس - منهنجي اندر ۾
 اها پاڻ لاءِ سڄي سڪ آڻين ٿي ۽ اهو سڀاڳو ڏينهن
 ڪڏهن ايندو جڏهن باباجن ۾ ڪري اسان جي گهر
 ۾ اچي پنهنجا پوٽر چرن گهمائيندا - ڳالهه بلڪل
 ڏکي هئي ڇو جو سنڌ درٻار صاحب مان نڪرندا
 ٿي ڪونه هئا - پر سچ چيو اٿن ته سڄي دل تي
 صاحب راضي -

بابا سروداس صاحبين جو ڪراچي ۽ پٽاريا

منهنجو پيٽو پٽو ديوان انند رام مهروڙر خاص مان
 بدلي ٿي ڪراچي آيو - اسان گڏجي وڏي جاءِ
 ڪري ويٺاسين - اسان جي جاءِ گاڏي کائڻي ۾ رام
 باغ جي سامهون هئي - آڪٽوبر 1932ع ۾ ديوان
 جينانند شوقراماڻي جي جاءِ ڪراچي ۾ ٺهي ٿي
 ٿي - ان جو مهورت ڪرڻ لاءِ بابا سروداس صاحب
 ڪراچي ۽ اچڻ قبول ڪيو ۽ ڪراچي ۽ پٽاريا - منهنجا
 ڀاڳ - ڪليا جو باباجن جو درشن ٿيو - پورو مهينو
 ڪراچي ۽ ٿي ڪرپا ٿي - مون ديوان انند رام کي
 مڃايو ته باباجن جو پٽاريا ڪڇي - اهڙا سندر موقعا
 ٿاڻا ڏکيا ملندا آهن پاڻ اها صلاح پڪي ڪري
 ٻئي جڳا ڏي باباجن وٽ ويٺاسين - ديوان انند رام
 عرض ڪيو ته ڪرپا ڪري اسان وٽ بوجن ڪريو -

سنڌن پاڻي ساڃنداس کي گهرايو - کيس فرمايائون ته
 پاڻي هي ٻئي اسان جي رسوئي مٺاڻ آيا آهن به
 پاڻي هنن وقت به هليو! هليو! هليو! ائين ئي دفعي
 ٽڪڙو چيائون - پاڻي ساڃنداس چيو ته جڏهن سائين
 جن جو حڪم - سنڌن يڪدم وڃن ڪڍيا ته سڀاڻي
 صبح جو نهرن کڻي هنن وقت هلي ڪريون! ٻڪ
 ٿي وئي - ٻئي ڏينهن نهرن ڪرڻ لاءِ اسان وقت
 اچڻ جو وقت 9 بجي مقرر ڪيائون - ملن ته ڏاڍو
 گدگد ٿيس جو منهنجي من جي مراد پوري ڪيائون -
 اجهو ائين منهنجي اندر جي پاڻي ۽ سڄي سڪ
 پوري ٿي - اندر ۾ به پڪو وشراس وڌي ويو -
 ٻئي ڏينهن پوري 9 بجي صبح جو سنڌ ۽ سنگت
 اسان جي گهر ۾ پڌاريا - بندويست سڀ ڪيل هو -
 بلاه جن کي پهرين ڪمري ۾ وهاريو ويو - ڪت تي
 سندن آسٽ ٽاهيو ويو - باقي سنگت ٻئي ڪمري
 ۾ - مون لاءِ سپاڳو ڏينهن هو - ان وقت مون کي
 هري ڪشن چاول هو جو سال کن جو مس هر ۾
 ويڙهيون پائيندو هو - ان بالڪ کي به دل ۾ اڪيو
 ٿي ۽ خبر نه آهي ته ڪيئن ويڙهيون پائي اچي بابا
 صاحبن جي ڪت هيٺان ويٺو - آگر ۾ ڦرڙي به هئس
 ۽ چٽس ٿي نٿي - علاج به گهڻو ٿي ڪري ٿڪا هواسين -
 بابا جن آيا ٿي هوا بالڪ تي مهر ڪرڻ ۽ ڦرڙي

چٽاڻڻ - سنٽن پوڄن کائي پورو ڪيو - گرڙي ڪرڻ
 لاءِ جڻن ٿي ڪت تان لهي بيٺا ته سندن چـرن ان
 بالڪ جي آڱر مٿان اچي لڳا - آڱر سنٽن جي چرڻن
 لڳڻ سان دٻجي وئي سڀ گند ۽ ڪن ڪچرو زور
 پوڻ سان نڪري ويس پر بالڪ ان زور پوڻ سبب
 ڪوڙي رڙ ڪئي ته سنٽن ڀڄيو ته ڇا ٿيو - سنٽن
 کي حقيقت ٻڌائين - ٻڌي يڪدم فرمايائون ڪو
 پوءِ ڪونهي، ڪو پوءِ ڪونهي ڪو پوءِ ڪونهي - بس
 سنٽن جا وڃن نڪتا - سنٽ سک سان رسوئي
 ڪري ويا - بالڪ جي آڱر جي ملهه پٽي ڪرائي وئي -
 جا آڱر اصل ٿئي ڇٽي سا هڪ هفتي ۾ نيڪ ٿي
 ويئي ۽ ٻين آڱر ۾ جهڙي ٿي پئي - گرڙي ۽ چـو
 ڪوبه نشان نه رهيو - اها هئي ڪرامت سنٽن جي
 چرڻن لڳڻ جي - ٻاڙي ۾ به گر وارجن ديو مهراڻ
 چرڻن جي مهما ٻڌائي آهي چيو اٿن ته، چرن ساڌ کي
 ذوءِ ذوءِ پئي - ساڌ کي ڏوڙ ڪرڻ اشدان -
 سنٽ ڪراچي ۾ مهينو رهيا - سڄو مهينو ڪيرٽن
 جي موج مٽي پيئي هئي - جن درشن ڪيو سي سڀ
 پاڳيه شالي هوا - سنٽ ڏياريءَ کان ڏهاڪو ڏينهن
 اڳ درٻار صاحب ۾ وڃي پهتا ۽ اٺي پنهنجي گديءَ
 تي براجمان ٿيا - وقت گذرندو ويو - پورا اٺ سال
 گذري ويا - سنه 1940 ۾ بابا جن جي صحت بگڙي

ٻئي - کين منن پيشان جي ٽڪليف اچي ٿي - اڪري
 قرڙي لکتن ۽ ٻين سڃي ٻيو - ڊاڪٽرن جو رايو هو
 ته آپريشن کان سواءِ نه چئندي - سو حيدرآباد سنڌ
 آپريشن لاءِ روانا ٿي ويا - اُتي جولاءِ 1948ع ۾ سنڌ
 جو آپريشن ٿيو - ڊاڪٽر يورروپي ۽ ٻيا سڀ سنڌي
 هئا - ڊاڪٽرن چيو ته شيشي سنگهائي يا سئي هٽي
 پوءِ آپريشن ڪريون پر سنڌن اها ڳالهه نه مڃي -
 گهڻي رد و بدل ڪانهو ٻڌا شيشي سنگهائي يا سئي
 لڳائڻ سان آپريشن ڪيو ويو - سنڌ سمورو وقت
 سماڏي ۾ هليا ويا - ليٽ بند فقط مڪه ٻئي هليو -
 اڌ ڪلاڪ آپريشن ڪري گند بم ڪڍي مله ٻئي
 ڪيائون پر سنڌن پاڻي آندو - جڏهن سمورو ڪم
 پورو ڪري بس ڪيائون ته سنڌ سڃاڻه ٿيا -
 پڇيائون ته آپريشن ٿي ويو - ڊاڪٽر سڀ وائڙا ٿي
 ويا - عجب پيا ڪائين ته هيتري ويد ٿي - گند
 صاف ڪري مله ٻئي ٿي - پر سنڌن کي ڪا خبر نه
 پئي - آپريشن نه ٿيو پر سنڌن جي حالت پاڻ ان کان
 پوءِ وڌيڪ خراب ٿي ويئي - مون به اخبار ۾ پڙهيو
 مولڪي ياد آهي ته اهو وسپت جو ڏينهن هو - مان
 به درشن ڪرڻ لاءِ جمع ڏينهن موڪل وٺي حيدرآباد
 اچي پهتس ۽ درشن ڪري شام جو ئي واپس موٽي
 آيس - اهو آخري درشن هو منهنجو - تاريخ 21

جولاءِ 1940ء ڇنڇر ڏينهن سنڌن لرواڻ ٻڌ پالو۔
جڏهن جل ۾ جل آه ڪٿا ٿيڻ جو ٿي سڱهه جوت سماٿا۔ جوت
وڃي جوت سان ملي۔ قدرت مالڪ جي اهڙي جو
ساڳيءَ لٽ اشتهي ٿي سنڌن جي ورسِي هر سال
ملهائجي ٿي جنهن ٿي پتا صاحبن جي ورسِي آهي۔
سنڌن جي ورسِي ملهائڻ سان ازخود پتا جن جي به
پتي ملهائجي ساري سنڌ ۾ اها خبر بجليءَ وانگر ٽهائجي
وئي۔ سنڌن جي ارڻي حيدرآباد مان دربار صاحب
۾ آندي وئي۔ ان باري ۾ ماسٽر چندر ٻهڙجي
ريڪارڊ ۾ ائين ٻڌايو آهي تہ الت سمي ٿي
وڃڻ جي واري سنڌ اڳتي هو چٽايو۔ ڦڪين به
غرق ڪونه ڪيو۔ لڏهن محب ڪلي موڪلايو۔
حيدرآباد مان سنڌ جي ارڻي هلائيءَ ۾ آئي۔
شرشن ڪارڻ رهندا آيا سڪ جيگياسو الاهي۔ چندن
جي چڪيا ٿي چاڙهي روئي ٿن موڪلايو۔ شام روپ
جڏهن سڪين گوپين کان ڪنهيو وڃايو۔ لڄ به جيڪو
سڪ رکندو تنهن سان ٿيندو ساڻي۔ بندوق شرط من
ٿرمل ٿئي ٿو چئن گگا جو پاڻي۔ باباچن سنسار ساگر
جو سفر ائين پورو ڪري ويا چئن ڪمل جو گل
پاڻيءَ ۾ رهندو آهي۔ سنسار ۾ رهي به ان کان نيارا
رهيا۔ سندن ڪرياکرم پاڻي ماڌو داس کان ڪرايو
وڃي جنهن کي وڃڻ وقت ڪنڇون ڏيئي ويا هئا۔

باب ۲- بابو ماڌو داس جو گڏي ۽ ٽي وهڻ -
 اهو درٻار صاحب هر دستور هوندو هو ته ڪا به
 گڏي ٺاهي ٿئي ته ٻارهي جي ڪريا ڪرم کان پوءِ
 ڀري وڃي - ان ڪري بابا سرويڊاس صاحب جي
 گڏي پڻ 5 آگسٽ 1940 تي پري ويئي - پاڻي
 ماڌو داس صاحب کي گڏي ۽ ٽي پراجمان ڪيو ويو -
 دستور موجب نالي ڦيرائڻ لاءِ گرو گرنٿ صاحب
 مان وڃڻ ورتو ويو - جو 'م' اکر جو لکتو - ان
 ڪري سندن نالو ساڳيو ئي رکيو ويو - پاڻي ماڌو داس
 مان ڦري بابا ماڌو داس صاحب بڻيا - درٻار صاحب
 جي ڇت پهرين ڪاٺيو به بابا ماڌو داس صاحب جي
 دل تي اها خوشي ڪانه ٿي جيڪا ٽيڻ گهرجي هئي -
 درٻار صاحب هر 9 ننديون 18 سڏيون به موجود
 هيون پر ته به دل ۾ اها خوشي ڪونه هئي - وقت
 پنهنجي تيز رفتار سان گذري ويو - ٻه سال گڏي ۽
 ٽي مهينن وٺي ته ڪانگريس سنه 1942 ۾ ٺهراءُ پاس
 ڪيو - انگريزن کي ”هندستان چوڙو“ اهو نعرو
 هڻي هندستان ڇڏي وڃڻ لاءِ مجبور ڪيو - انهيءَ
 جو اثر منهنجي دل تي پڻ ٿيو - مون پنهنجي نوڪريءَ
 جي استيفعا ڏيئي ڇڏي - هيڊ ڪلارڪ کان وٺي
 آفيسرن تائين مون تي پيار هو - اوچتو منهنجي
 استيفعا جي درخواست ڏسي هيڊ ڪلارڪ ۽ آفيس

سڀر ڀڏ نٿ ٻنهي مون کي گهرائي ڏاڍو سمجهاريو ۽
 سبب پڇيو - ايترو به چيائون جي مالي سبب ڪري
 مجبوريءَ کان ئي اهڙو قدم کنيو اٿئي ته اسين
 توکي هر طرح مدد ڪرڻ لاءِ تيار آهيون - پر کين
 صاف جواب ڏنو ته مون خالگي سمجهن ڪري هي
 قدم کنيو آهي - جڏهن ته اها منهنجي پرائيوت ڳالهه
 آهي انڪري ڪنهن جو به ان ۾ دخل ڏيڻ پسند ڪونه
 ڪندس - نيٺ لاچار ٿي ٻنهي درخواست مٿي صاحب
 ٽائين موڪلي - ان وچ ۾ منهنجي وڏيءَ ڀيڻ کي خبر
 پئي - اها يڪدم درٻار صاحب هالاڻي ويئي - بابا
 ماڏو ڏاس صاحبن سان سموري ڳالهه ڪيائين - ان
 وقت منهنجو آفيسر مسٽر امير چند سوڍي هو -
 جيتوڻيڪ پنجابي هو پر مون ئي ڏاڍو پيار هوس -
 صاحب منهنجي درخواست پڙهي عجب ڪاڌو - مون
 ئي راز هٽ سبب ڪاغذ ڏسي پاسيرا ڪري رکيائين -
 اوچتو بابا ماڏو ڏاس صاحبن جو خط اچي مليو باباجن
 هيٺيون احوال لکيو هو -

”اسان ٻڌو آهي ته اوهان پنهنجي نوڪريءَ جي
 استعيفا ڏئي آهي - ڪم سنو نه ڪيو اٿو اوهانجو
 ڀلو ان نوڪريءَ ۾ ئي آهي -“ اهڙو حڪم نامو پڙهي
 چشمن تي رکيم - من ۾ مولچهار و پيدا ٿيو - اهڙي
 ڪا واٽ مليم ته درخواست عزت سان واپس وٺان

۽ لالڪ به مري پر لت به نه پڇي - گهڻي سوچ وڃڻ
بعد بابا جن کي جواب لکيم - هيٺيون جواب ڏنڊ
واري لکايو اهو لکي روانو ڪيم -

”حڪم نامو اوهان صاحبن جو پهتو - اوهان جا

- حڪم چشمن تي آهي پر چئن ٿڌو ڪير واپس ٿيڻ
- نه ويندو آهي ۽ چٽل ٿيڻ به وري ڪمان به نه موند
- آهي، اهڙي حد تي منهنجا ڪاغذ پهچي چڪا
- آهن پر ڪوبه فيصلو ڪونه ٿيو آهي - صرف اوهان
- جهڙن مها پرشن جي شڪتي ڪم ڪري سگهندي -
- منهنجي وس کان ڳالهه ٻاهر آهي -

هيٺيون جواب بابا جن کي پهتو مگر ان جو جواب
وڙي ڪونه آيو - اندران ئي اندران مها پرشن جي
شڪتي ۽ پنهنجو ڪم پاڻ ڪيو - مهينو گذريو ته
اوچتو صاحب مون کي گهرايو - مون کي ڪاغذ ڏيکاري
ڪدم پيائين ته پاڳل هو گيا هئ - اهي وقت خراب
چل رهيا هئ - ائسا قدم نه ٿي اٿا چاهيئي وغيره
وغیره - مون به کيس رباب رکي چيو ته سڀ سوچ
وڃڻ ڪري پوءِ ڪم ڪيو اٿم - اوهان ڪرپا ڪري
منظوري ڏيو - اڃا اها ڳالهه ٻولھ پئي هلي ته منهنجو
وڏو آفيسر شري مشران صاحب امير چند صاحب جي
ڪمري ۾ ڪنهن ڪم سان گي آيو - اسان کي سوال
جواب ڪندو ٿسي امير چند کان پڇيائين ته ڇا معاملو

Mahant of Darbar Sahib Halani
108 Puj Baba Madhavdas Sahib

آهي - امير چند مهندي استيفاء جي سموري ڳالهه
 ڪري ٻڌائين - مشران صاحب به ٻڌي عجب کان
 لڳو ڇو ته مان سندس پرسنل ڪلارڪ هوس - مون
 کان ڏاڍي ڀرمار سان سبب پڇيائون - مون کيس
 صحت جو بهانو ٻڌايو - انڌر ۾ خوش نه بابا جن جي
 شڪتي ڪم ٻڌي ڪري ۽ هڻي هنڌ ڪيو اٿس - مون
 وڌيڪ چيو ته ڪراچيءَ جي آب هوا مون کي ٿي
 ڀاءُ پوي - مهندي تندرستي بگڙي ٿي ان ڪري
 ڪراچي ڇڏي ويندس - اهو ٻڌي مشران صاحب
 چيو ته ان جو رستو سولو آهي نوڪري ڇڏڻ کانسواءِ
 به ٿي سگهي ٿو توکي اسين هر قسم جي سهوليت
 ڏينداسين - تون موڪل وٺي ڪراچيءَ کان ٻاهر هوا
 بدلائڻ لاءِ وڃ - جڏهن پاڻ کي ٺيڪ سمجهين ته اچي
 نوڪري ڪر - پر جي اها به تندرستي بگڙيل رهي
 ته توکي ڪنهن خشڪ هوا واري هنڌ بدلي
 ڪنداسين - تنهنجا نوڪريءَ جا حق چئن هاپ
 آهن سي سڀ قائم رکيا - چئن ڪوبه ان ڪري
 نقصان نه پوئي - مون کي ته ڪيندو ئي اهڙو وجهه هو -
 مون چيو ته مان اوهان جي ليڪ صلاح مڃڻ لاءِ تيار
 آهيان پر هي درخواست فائيل ۾ هجي - مان حال
 موڪل ٿي ويندس پوءِ وڌيڪ چئن حالتون بڻيون
 تنهن موجب ڪنداسين - مشران صاحب ڪدم امير چند

کي چيو ته هن کي جيڪا موڪل گهرجي سا ٽرس
 جي وڌيڪ گهرج هجيست ته اها به منظور ڪجڻ
 هو بدلائي صحت ستاري اچي نوڪريءَ تي چڙهي-
 اهو سڀ بابا مادوداس صاحب جي شڪتيءَ ڪر
 ڪيو جنهن جو پهريون آزمودو مون کي مليو- نه ته
 هڪ رواجي ڪلارڪ، ان لاءِ ايتري رڳو پڙهڻ
 ڇو ٿئي- يڪدم استعفا منظور ڪري ڇڏين ها ته
 به ڪري سگهن ها پر اها سنڌ جي غيبي شڪتي
 ڪيئن ظاهر ٿئي- مون به مهينا موڪل گهري. وڌيڪ
 جي گهرج ٿي ته پوءِ لکنئس- منهنجي فائيل
 تي پوءِ امير چند صاحب هيٺان آرٽر پاس ڪيا-
 ان ۾ لکيائين ته مون مشران صاحب سان صلاح ڪئي
 آهي- ان راءِ تي آيا آهيون ته روپچند جي 2 مهينا
 موڪل منظور ٿي ڪجي ته ڀلي هرا بدلائي اچي-
 ڇڏهن پاڻ کي 16 آڏو ٿيڪ سمجهي ته پوءِ ڀلي اچي
 نوڪريءَ تي چڙهي- ان بعد منهنجو وشواس درٻار
 صاحب ۽ سنڌ جي شڪتي ۾ وڌيڪ بختو ٿيو-
 مان 2 مهينا موڪل کائي وري اچي نوڪريءَ تي
 چڙهيس- هن ڳالهه کي 5 سال ٿي ويا- سنه 1947
 ۾ 15 آگسٽ تي ملڪ آزاد ٿيو- ملڪ جا به ٽڪر
 ڪيا ويا- هندستان ۽ پاڪستان- آدر جي الله پلاڻ
 شروع ٿي- هندو سڀ هندستان ۾ ۽ مسلمان گهڻا

پاڪستان ۾ لڏي آيا ۽ بابا جن به اچي اڄمهن وسايو -
 دل ۾ اها خوشي ڪانه هئي - اباڻو آسٽر چيٽو ڪري
 دل کي ڏاڍي چوٽ لڳن - ڏاڍو مايوس رهندا هئا
 ۽ دل جي به تڪليف ٿي پين - مان به ٻارن سميت
 ڊسمبر 1947 ۾ ڪراچي ۽ مان لڏي اچي بمبئي
 پهتس - اتي مون کي ريلوي ڪانه ۾ نوڪري ملي -
 رهڻ لاءِ ماڻو لڳا بي بي ۽ سي. آءِ ريلوي ۾ ڪوارٽر
 به مليو جتي جولاءِ 1948 کان اچي رهيس -

بابا ماڏو داس بمبئي ۾

اسان کي اڙيلوي ڪوارٽر ۾ ويٺي سال مس ٿيو
 هو - سنه 1949 ۾ بابا ماڏو داس صاحبن جي صحت
 اوچتو خراب ٿي - کين ڇائي ۽ ۾ ڏاڻي پاسي ڪلهي
 کڻي سڄي ۽ ٻانهن ۾ سخت سور پيو - اڄمير ۾ ڊاڪٽرن
 جي صلاح پيئي ته بمبئي ۽ ۾ ٺهاس ڪرائجي - انڪري
 ڊاڪٽر چيٽن ۽ ديوان هرناسمل ڪرڻاڻي ۽ بمبئي ۾
 بندوبست ڪري بابا جن کي بمبئي وٺي اچڻ جو
 فيصلو ڪيو - منهنجي ۽ پٽ هري ۽ ماءُ کي به شيرا
 لاءِ وٺي اچڻ جو ارادو ڪري مون کي خط لکيائون
 ته اسان کي ڊاڪٽرن صلاح ڏني آهي ته پنهنجي ٺهاس
 ڪرائڻ لاءِ بمبئي اچون - اسان گجرات ميل ۾ اچي

رهيا آهيون - اسان سان گڏ اوهان جي ڀيڻ هريءَ
 ماءُ به اچي ٿي - اوهين ڏاڍو اسٽيشن تي اچي ڪنهن
 وٺي ويندا - اهو خط گهر آيل هو - مان آفيس مان
 موٽيس ته ٻارن سڀني خوشيءَ مان ٻڌايو ته باباجن ۽
 امي بمبئي ٿا اچن - مون خط پڙهيو - دل ۾ خوشي
 ٿي پر دڪ به ٿيو - خوشي ان ڪري جو باباجن جو
 درشن ٿيندو ۽ دڪ ان ڳالهه جو ٿيو ته باباجن ٻئي
 هنڌ وڃي رهڻ جو اشارو لکيو هو - منهنجي ته ڏاڍي
 سچي ڀاؤ ٿي اها هئي ته باباجن اسان وٽ اچي رهن -
 شايد مون کي غريب ڄاڻي ٻئي هنڌ رهڻ جو ارادو
 ڪيو اٿن جو سندن مٿس خراج شيراءَ ڪري سگهندس
 ڪنهن ڀاؤ ٿي رهي - جنهن ڏينهن لاءِ اچڻ
 جو لکيو هئائون ان ڏينهن صبح جو مان ۽ چار ڄڻا
 ٻيا باباجن جي آجيان لاءِ وياسين - گاڏي پوري
 وقت تي آئي - اسان کي باباجن واري گاڏي ڳولڻ
 ۾ ڪا به دقت ڪونه ٿي - مون گاڏي ۾ چڙهي
 بابا صاحب جي چرلن ۾ ويس جهڪائي آسيس
 ورتي - مون کي يڪدم کلي چيائون ته هيءَ (منهنجي
 ڀيڻ ڏانهن اشارو ڪري) منهنجي ٻڌڻي وٺي وڃ -
 اهو ٻڌي سڀني ڪلهو - مون کي به اندر واري چوادر
 ۾ چيٽندا قبل اوهان صاحب ڪونه ٿا هلو ڇا؟ پاڻ
 فرمايائون ته اسان جو بندوبست نه ڏيوان ڪيو آهي

۽ اتي ئي رهنداسين - اسان پنجن چئن پوء گڏجي
 وينتي ڪري عرض ڪيو ته غريبن وار اسان وٽ
 هلي رهو - اسان به اوهان جا ئي ٻار آهيون - شيوا
 جو موقعو ڪرڻا ڪري اسان کي به ڏيو - پر باباجن
 چيو ته ديران سڀ بندوبست اڳواٽ ڪري ڇڏيو
 آهي ان ڪري اتي ئي آسڻ ڪنداسين - مولڪي به
 مت اچي ويئي - ڪدم عرض ڪيم ته دين ديال
 ڀلا آگيا ڏيو ته اسين به اوهان سان گڏ هليون - اوهان
 صاحب جو آسڻ ڏسي اچون ته اچڻ وڃڻ ۾ سهوليت
 ٿئي - اها ڳالهه کين وڻي - آگيا ڏانهن به هلي هلو -
 گادي چئي اسان سڀ باباجن سان گڏ بمبئي سينٽرل
 ٽي اچي پهتاسين - ايشور جي اهڙي ماڻا جو ديوان
 جو ڪو به ماڻهو ڪونه آيو - ديران به ڏاڍو حيران ۽
 پريشان ٿيو ۽ سندس منهن جو بندو ئي لهي ويو -
 ڪرن وڌي وڃي ديوان کان ان ماڻهون جو نالو وغيره
 پڇيو - ان وچ ۾ اسان بندوبست ڪري باباجن جي
 وهڻ لاء آرام ڪرسي گهرائي کين وهاريو - ديران کي
 باباجن دلداري ڏيندي چيو ڪونه ڦڪ ڪونهي -
 هي پنج چٽا ويچارا اسان کي ڪيترو نه پيار وڃان
 پيا ٿا چون - هاڻي هلو سڌو روئي وٽ - اتي ٿا
 هلي آسڻ ڪريون - انڌو گهري الاهه کان هڪ اڪو
 مولڪي پئي مليون - اهو ائين منهنجي دل جي سڄي

پاونا پوري ڪيائون - اسان يڪدم ٽڪسي ڪري
 باباجن کي وٺي اچي ڪراچي ۾ پهتاسين - ڊڪ ٻوڙ
 ڪري سندن رهڻ لاءِ بندوبست ڪري ورتوسين -
 منهنجا ٻار نه خوشيءَ ۾ ئي نه مائين - ڏاڍو گدگد
 ٿيا - باباجن جي شيوا ڪرڻ جو موقعو ملي وين -
 باباجن ٻه هفتا رهي ڊاڪٽرن کان ٽپاس ڪرائي -
 پر آرام گهٽ هوندو هرن - گاڏيون پيون هر پنجين
 منٽي لنگهن - انهنجي ڌڌڪن ڪري پورو آرام نه
 ڪري سگهيا - آخر ڊاڪٽرن جي صلاح موجب
 ديولاڻي هـوا بدلائڻ لاءِ هليا ويا - اُتي ديوان
 چوٽرام شوقترامڻيءَ سندن رهڻ جو سچو بندوبست
 ڪيو - ڪجهه عرصو اُتي آرام ڪري اجمير ڏانهن
 روانه ٿي ويا - سنه 1950 جي آڪٽوبر مهيني ۾
 مونکي اوچتو اچي پنهنجي ٽنگن ۾ سور پيو - ڇيهه
 جي ٿڙ کان وٺي پيرن تاءِ سخت سور ڪن رڳو جو
 سوو هو - مهينو ڪن علاج ڪيم پر ڪوبه فائدو نه
 ٿيو - آخر موڪل وٺي دهليءَ آيس - ننڍيءَ پيٽ
 وٽ اچي رهيس - هفتو ڪن علاج ڪيم - فائدو اصل
 ڪونه ٿيو - ٽن ٻه سال دهليءَ ۾ سخت هئي -
 هڪ رات اوچتو اندر واري ڇيو نه وڃي ستن جي
 شرط وٽ نه چوٽڪارو ٿئي - مان صبح جو اُٿڻ سان
 ئي پيٽ کي هٿي اجمير جي ٽڪيٽ گهرائي - گهڙو ئي

مولڪي سمجهايو ويو. پر مان اڏول رهيس ۽ سور
 سان ئي اجمير هلي آيس. وڏي پيٽ جي انڊر بس
 مون وٽ هئي. ان وٽ اچي رهيس. منهنجي پيٽ
 روز صبح جو بابا جن لاءِ ٽڪري ٺاهي نيرن ڪٽي
 ويندي هئي. پنڌ پري هو ۽ بس ۾ ويندي هئي.
 مولڪي به دربار صاحب جي خبر هئي پر مان پنڌ
 ويندو هوس. سور ڪري وات تي ساهيون پئي
 اچي بابا جن جي چرٽن تي ڪريس. بابا جن مولڪي
 ڏسي ڏاڍي خيال ۾ پئجي ويا. عجب پيا کائين ته
 اڏو پنڌ ڪيئن ڪري سگهيو آهيان. اهڙيءَ طرح
 چار پنڌ ڏينهن گذري ويا. هڪ ڏينهن بابا جن
 فرمايو ته ايتري سور سان اڏو پنڌ ڪري روز چوڻا
 اچو. به ئي ڏينهن رکي ڪري چو نه ٿا اچو. مون
 عرض ڪيو ته دين ديال گهر ۾ جيترو وقت رهان
 ٿو ته من جي ور ٿي وڃي ٿي سور ۾ پوي. هت
 اچڻ سان ور ٿي سور مان نڪري دربار صاحب ۾ ئي
 ڦري وڃي. جنهن ڪري سور جو دک ئي ڪونه ٿو
 ٿئي. هاڻ جڏهن اوهان صاحب حڪم ڪندا ته ان
 موجب ڪندس. بابا جن يڪدم فرمايو ته جي ائين
 آهي ته اسين ڪيئن اوهان کي روڪيون ۽ سور
 جي پيڙا سهايون! ائين ڏهه ڏينهن گذري ويا.

لکڻ جي ڪرامت

وڏي بابا جن ساڳي ڳالهه ڏهرائي - هن وقت
 ائين فرمايائون ته چڱو جي روز ٿا اچو ته هي اسان
 جو لکڻ اٿو - ان سان ايندا ته سور گهٽ پوندو -
 مان به ست وڃن چڱي لکڻ وٺي ان سان روز اچڻ
 لڳس - ٽي چار ڏينهن ائين اچڻ سان مون برابر
 مھسوس ڪيو ته سور گهٽ پئي لڳو - ٻه هفتا لکڻ
 ٿي آيس - سور ۾ 8 آنه فرحت ٿي ويئي - مون کي
 پوءِ سنتن جي لکڻ جي ڪرامت سمجھ - ۾ آئي -
 سنتن سڌو وڃن ڪڍڻ جي بدران لکڻ جو رٿا
 بنايو - ان ۾ پنهنجي شڪتي ڦوڪيائون - مھيني اندر
 سور 12 آنه گهٽجي ويو - آهستي آهستي پوءِ صفا
 لهي ويو - مون کي سڀني اهر ڏپ ڏنو هو ته اهر
 سور ماڻهو کي لنگڙو ڪري ڇڏيندو آهي - اهر
 سڀ سنتن جي شرط ۾ پوڻ جو ڦل ملير - لکڻ جي
 ڪرامت اهڙي ٿي جو وري 34 سال گذريا آهن ته
 سرور جو نالو نشان به ڪونه رهيو آهي - سنت نه
 سدائين ڏيڻو آهن پر ڪير سندن شرط ۾ پئي ته ڏسي
 شرط ۾ ئي نه اچبو ته ڪرپا ڪيئن ڪندا - مان سنتن
 جي ڪرپا سان صحت حاصل ڪري جنوري 1951
 ۾ اچي بمبئيءَ نو ڪريءَ آي ڇڙهيس .

سنتن جو وري بمبئي ڀٽار جن

اڃان چار پنج مهينا مس گذريا ته سنتن جو وري احوال آيو ته بمبئي ۾ علاج ڪرائڻ لاءِ اچون ٿا. وريءَ ۾ ديوان مالننگه چوهڙ مل بالچنداڻيءَ وٽ رهندا. مان سنتن جي درشن لاءِ دادر پهتس. منهنجي پيٽ به سنتن سان گڏ شيوا لاءِ آئي. ديوان مالننگه جي گهر جي اندر بس ۽ پورو ڏس ڀٽو پڇي پنهنجيءَ پيٽ کان وٺي پنهنجي گهر آيس. منهنجي پيٽ روز بس ۾ وڃي صبح جو سنتن وٽ شيوا لاءِ حاضر ٿيندي هئي. مان آفيس مان سڌو ويندو هوس. سنت روز ۾ هراس صاحب جو پاٽ ڪري رسوئي کائيندا هئا. اسان کي به پوءِ پر ساد ٿيندا هئا. اسين سنتن کان موڪلائي راحت جو اچي گهر رهندا هواسين. اهو روزانو ٿيڻ لڳو ۽ چيسين تائين سنت وريءَ ۾ رهيل هئا.

ڌياري بمبئي ۾

وقت پنهنجيءَ ئي رفتار سان گذرندو ويو. ڌياري به اچي ويجهي پهتي. سنتن ڌياري هميشه دربار صاحب هالاڻيءَ ۾ ڪئي. ڪٿي به سنت ويندا هئا ته ڌياريءَ کان اڳ دربار صاحب ۾ موٽي

ايندا هئا - هيءَ سال تي اهڙو اچي بڻيو جو صحت
 ٿيڻ نه هئو ڪري ڏياري بمبئي ۾ ڪرڻي پين -
 سمن جي ٽن دوستي گهڻو بهتر ٿيندي ويئي -
 دوا درمل سان گڏ سمند جي هوا به گهڻو فائيدو ڪيائين -
 بابا جن کي هارڊ ڊاڪٽرن جي به موڪل ملي نه هلي
 ٻاهر هوا کانڙ ۽ گهڻو لاءِ نڪرن - ان ڪري اسان
 سڀئي سڪن ۽ شيوڪن کي به گهڻي خوشي ٿي -
 بابا جن کي سڀئي عرض ڪرڻ لڳا ته ديارو اسان وٽ
 رسوئي هلي ڪريو يا اسان جي گهر اچي چرن
 گهمايو - منهنجي به دل ۾ اها چاهندڙ ڄاڻي نه ڏياريءَ
 ڏينهن اسان وٽ اچي چرن گهمائي وڃن - مون
 پنهنجيءَ پيٽ سان صلاح ڪئي - ان چيو ته ڏياريءَ
 ڏينهن سنڌ آسڻ ڪونه ڇڏيندا آهن جو سڀ سڪه
 شيوڪ کين واڌايون ڏيڻ ايندا آهن - مٿيون ڪٿي
 اچي ڏيندا اٿن - مون اهو ٻڌي ڪٿي مات ڪئي -
 دل جي پاڻا دل ۾ ئي رهي - ڏينهن مانسنگهه کي
 اڳيئي اهو خيال دل ۾ آيو ته ڇنڊ ڏينهن بابا جن
 جي ٽن دوست ٿيڻ جي خوشيءَ ۾ ڪير تن ڪرائجي -
 اهڙو بندوبست ڪري ڇڏيو هو ائين - بابا جن کي
 ڏياريءَ ڏيکارڻ لاءِ دوستن سان ٻن مڙسڻ جو
 بندوبست به ڪيو هو ائين - مان دستور موجب
 بابا جن وٽ شام جو پهتس - جيئن پرساد وٺي

موڪلائي هليو لڳس ته بابا جن سڏ ڪيو. - پاڻ
 فرمايائون ته پائي رويا اسان چئن اڪري جهڙا ٿيا
 آهيون. - ته سڀ سڳ شيوڪ اسان کي ورائي ويا
 آهن. ته اسان وٽ چرن گهمايو. - رسوئي ڪاٺو وغيره
 وغيره. - تون ته اسان کي صلاح ئي ڪونه ٿو ڪرين!
 مون سنئين کي هٿ جوڙي ٺهر ٿا پواسان چيو ته
 دين دبال اوهان صاحبن ته هن داس کي وڃن ڏئي
 ڇڏيو آهي ته اسان جو گهر اوهان جو پنهنجو گهر
 آهي. - پوءِ اوهان ته اسان جا خرد مالڪ آهيو. -
 پنهنجو گهر اٿو ته ڇڏهن ته اوهان صاحبن جي داس
 ئي ڪرڻا ٿئي ته اچي چرن گهمائي گهر پوئو ڪري
 ويندا. - بابا جن اهو ٻڌي مشڪيا. - وري فرمايائون
 ته اسان چنڊ ٿي اوهان وٽ اينداسين. - اڃان ڏهاري ه
 ۽ چنڊ هر ڪجهه ڏينهن پيا هوا. - اسين پئي پاء پيو
 خوش ٿي موڪلائي گهر آياسين. - پئي ڏينهن ڇڏهن
 موڪلائي هليو ٿي هراسين ته بهاري فرمايائون ته
 پائي رويا اسان ته چنڊ ڏينهن اوهان وٽ اچڻ جو
 پڪو خيال ڪيو هو. - اوهان کي به ڪالهه چيو سين. -
 رات جو مانسنگ آيو. - ان سان به ڳالهه ڪئي سين. -
 ان چيو ته چنڊ ڏينهن ته پاڻ ڪيرن ٿو ڪرائي گهر
 ۾. - ان کان اڳ اسان کي ممڙي جي ڏهاري به
 ڏيکاريندو. - تنهن ڪري اسان جو اوهان وٽ چنڊ

ڏينهن اچڻ ڪونه ٿي سگهندو. ٻيلا وري ڪنهن ٻي
 وقت اينداسين. مون کي دڪان تي ٿيو پر لمائائيءَ وڃان
 هت جوڙي چيم ته اوهان ڏٺي مالڪ آهيو. اسان
 کي نه اهائي خوشي آهي ته اوهان جي صحت سڌري
 آهي جنهن ڪري اچڻ وڃڻ جهڙا ٿيا آهيو. پهرين
 اوهان جي صحت. اچڻ وڃڻ نه پيو پوءِ ٿيندو. اهڙي
 طرح ٻيا به ٿي چار ڏينهن گذريا. ڏياري کان هڪ
 ڏينهن اڳ مان بابا جن وقت آيس. شام جو هميشه.
 جيان اسان بابا جن کان پرساد وٺي موڪلايو. ٿورو
 هليو ته بابا جن سڏ ڪيو. فرمايائون ته پاڻي روڻا
 اسان ڀڪو خيال ڪيو آهي ته سڀاڻي تو وٽ اچون
 ديوان مانسنگهه اسان کي ڏياري ڏيکارڻ لاءِ وٺي
 هلندو. شام جو موٽر ۾ ڏياري ڏسڻ لڪرنداسين.
 جڏهن ته اسان نڪرون به ٿا ته اسان ٿو وٽان ٿيندا
 پوءِ گهر موٽنداسين. مون چيو سائين ست وڃن.
 جيڪا اوهان صاحبن جي مرضي. انڌو گهري اله
 کان هڪ اڪهه. مون کي ٻئي ملي ويون. اجهو ائين
 منهنجي دل جي ڊپيل ڀاونا پوري ڪيائون. ڄاڻي
 ڄاڻڻ هار ۽ ڪرامت وارا سنت هوا. مون ۽ منهنجي
 پيٽ پوءِ هت ٻڏي لهرتا پورڪ ويٺي ڪئي ته
 آڪيا ڏيو ته سڀاڻي اسين ٻئي اوهان وٽ نه اچون.
 بابا جن يڪدم فرمايو ته ها بابلا. اسين اينداسين ته

پوءِ توهان وري ڇو اچو. ڀلي نه ايندا. ائين ڀڪ
 ڀڪاڻي ڪري خوش ٿي اسين ٻئي گهر آياسين.
 ٻار به ٻڌي ڏاڍو خوش ٿيا ته بابا جن سياڻي اچي
 ڏياري اسان وقت ملهائيندا. شام جو 7 بجي وقت
 مقرر ڪيو هئائون. ٻئي ڏينهن اسين سڀ بابا جن
 جي پٺاڙي لاءِ تياري ڪرڻ ۾ لڳي وياسين. برابر
 پوري 7 بجي شام جو بابا جن ڪرائرن ۾ اچي پهتا.
 سندن جو آدرستڪار ڪيو ويو. ڪرائرن جا سڀ
 ماڻهو ٻار ٻچا زالون مڙس سڀ سندن ڇوڏن ڪري
 خوش ٿيا جو اهڙي مها پونر ڏهاڙي درويشن جو
 درشن ڪيائون. سندن سان ڏهه پندرهن سئسنگي
 به هئا. ڪرائرن ۾ روئڻ لڳي ويئي. بابا جن سڀني
 کي پرساد ڏنو. مون منائيءَ ۽ آئينياريءَ جو
 هندو بست ڪيو هو. اڳيئي گهرائي رکي هئم.
 ڏياريءَ جي شپ موقعي تي اهي ٻئي ضروري
 آهن. بابا جن منهنجن ٻارن سان آئينياري ٻاري
 ڏاڍو خوش پئي ٿيا. ٻار نه بود ۾ اچي ويا. پوءِ
 بابا جن لڪشمي پوڄن ۾ ڪيو. اسان کي به ڪرايو.
 ڪهڙو نه سپاڳو ڏينهن اسان لاءِ هو! سنت ڏياري
 ڏينهن ڪيڏانهن ڪرڻ ويندا آهن. واهه! واهه!
 هن پاڳ اسانجا ٿيا. اهو پهريون مثال ٿيو آهي در ٻار
 صاحب جي اندر. سندن اسان کي موڪلائڻ وقت

چيو ته اوهان جو صدق ۽ پريم اسان کي هٿ چڪي آيو. وڃڻ تي دل ٿي نه ٿي ٿئي. ديوان جي گهر به سنگت ويٺي هوندي. سڀ آسري ۾ هوندا ته درشن ڪري وڃون. پوءِ سڀني کي آشيواد ڏيئي بابا جن موڪلائي ورتي. اسان کي بنان خرچ ڪرائڻ جي نهال ڪيائون. ان کانپوءِ مون ڏٺو ته منهنجو هٿ ڪڏهن به نه منجهي ۽ سڀ ڪارج راس ٿيندا ويا. لڪهه جي پنهنجي ٿي ٿي. نه ته مون کي 6 نياڻيون هيون. پٽڙا به هئا. منهنجن سڀني مڻن مائٽن کي اهو فڪر هوندو هو ته ويچارو ڪيئن ڪندو. ڪڏهن ڇهن نياڻين جا ڪارج ڪندو. پر ٻنهي مهاڀرشن ساقين سرور ڀڏاس صاحب ۽ بابا ماثوداس صاحبن جي اهڙي ڪرپا ٿي جو سڀ ڪم راس ٿي ويا ۽ ڪابه پئسي وغيره جي تنگي نه ٿي. بابا جن پوءِ ڪجهه وقت ورتي. مان اُلهاس لنگر ويا. نمبر 3 ۾ ديوان لوڪچند وٽ رهي پوءِ سڪه سان اڄمهر روانا ٿي ويا.

ٻيڙي ۾ ٽيون پهرو اچڻ ۽ جوتي جوت سمائڻ

وقت گذرندي زيرم ٿي ڪونه ٿي لڳي. سال کن گذري ويو. مون کي سمجهڻ جي ڪرپا سان جولاءِ سنه 1952 ۾ ڊبل ڀرموشن مليو. ڪنڊيلا ڏيڏا

ريلوي لائين جو ڪم زور شور سان چالو هو. اتي
 اڪائونٽن جي گهرج ٿي. جهڪي به ڪلارڪ ان
 وقت ننڍو امتحان Appendix II جو پاس ڪيل هو.
 تنهنڪري چونڊ لاءِ گهرايو ويو. مان به انهن ۾ هوس.
 انهيءَ گهٽ هٿي جو نه مان ٿي هڪڙو هوس جو سهڻي
 کان هيٺئين گريد ۾ هوس. ٻيا سڀ ڪي سب هيٺ
 هو. نه ڪي گريد I ۾ ڪم ڪندا هو. چونڊ لاءِ
 ڪاميٽي مقرر ڪيل هئي. 3 آفيسرن ڪاميٽيءَ تي
 هو. مون کان به ٻنهي آفيسرن سوال پڇيا. مون
 پنهنجي ٻڌيءَ آهر جواب ڏنا. منهنجي عجب جي
 حد تي نه رهي جو مان ان چونڊ ۾ ڪامياب ٿيس.
 مون عهدو قبول ڪيو پر ڪن شرطن تي. منهنجا
 سڀ شرط به قبول ڪيا ويا. مان پوءِ ڏيسا هليو
 ويس. اتي اڪائونٽن جو عهدو وڃي سنڀاليو.
 منهنجو الجنيئر هو شري سائي صاحب ۽ اسٽنٽ الجنيئر
 هو شري دسينا صاحب. ٻئي منهنجي ڪم ۽ ساڻو
 ڪري خارش ۽ راضي هو. ڪجهه مهينا گذريا ته
 اسان جي آفيس گانڌيڌام ۾ کوليائون. اسين سڀ
 اتي هليا وياسين. سنه 1953 چالو ٿي ويو هو.
 وري بابا صاحب جي صحت بگڙي ويئي. بمبئي
 علاج ڪرائڻ لاءِ هليا ويا. اتي سڀان سنڌي ڪالوني
 ۾ وڃي رهيا. پاءُ سندر داس مورجاڻي اُتي رهندو

هو ان وقت اچي رهيا۔ جنوري 1953 جو مهينو هو۔
 پاء نارومل ڪارڙا به اُتي رهندو هو دڪان به اُتي
 هوس۔ بابا جن جو عزيز به هو۔ بابا جن تنهن کي
 گهرائي چيو ته ڪا جاء هن سنڌي ڪالونيءَ ۾ ملي
 ته اسان کي وٺي ڏيو۔ پاء نارومل جي ڪوشش سان
 هڪ جاء نمبر 2 بلاڪ نمبر 7/A ۾ ملي ويئي۔ اها
 خريد ڪيائون۔ پوءِ بابا جن اچي پنهنجيءَ جاء ۾
 رهيا۔ سندن صحت ۾ ٽڪڙو ٽڪڙو آيو۔ ٽڪليف
 ايتري وڌي وين جو آڪسيجن ئي پئي هليا۔ مون
 کي پڻ اهڙو احوال ٻارن وٽان آيو۔ مان يڪدم
 موڪل وٺي اچي بمبئي پهتس۔ اندر ۾ اهو ڳو
 ارادو ڪيو هوم ته بابا جن کي روڊو عرض ڪري
 پنهنجي حڪيم جي دوا ڪرائڻ لاءِ مڃائيندس۔
 منهنجي پيڻ اتي سندن شيوا ۾ سڀيان رهيل هئي۔
 پاڻي ڏيا سنگھ (هن وقت بابا گوبند داس صاحب)
 کي به اجمير مان تار ڏيئي گهرائي ورتائون۔ بمبئي
 پهچڻ شرط مان بابا جن جي درشن ڪرڻ لاءِ سڀيان
 آيس۔ بابا جن جي اهڙي گنيمير حالت ڏسي مون
 ڏاڍو عجب ڪاڌو ۽ دل ۾ ڏڏڪو اچي ويو۔ مون
 کين هٿ جوڙي نمونن سان عرض ڪيو ۽ چرٽن ۾
 سمس نواڻي چيو ته دين ڏيال مون کي هڪ دفعو
 موٽعو ملي ته مان پنهنجي حڪيم کي آزمايان۔ حڪيم

صاحب اوهان جي صحت ڏسي ٿپاس ڪري پنهنجو
 راءِ ڏيندو ته سندس دوا ڪرڻ سان فائدو ٿيندو يا نه .
 بابا جن منهنجي وينتي قبول ڪئي - مان ڪدم حڪيم
 وقت ڪار ۾ ويس - حڪيم کي مون سندس ڳالهه ياد
 ڏياري ته اوهان هام هڻي چيو هو ته جيڪو مرض
 لا علاج هجي ۽ ڊاڪٽر نه چٽائي سگهن اهو به اوهين
 چٽائي سگهندا - هاڻي منهنجا ستگرو اهڙي حالت
 ۾ اچي ٿيا آهن - اوهان ڪرڻا ڪري روپرو هلي
 حالت ڏسو - ٿپاس ڪري انهن جو علاج ڪريو ۽ هٿ
 جس ڪتو - منهنجو حڪيم پڻ سومل سان گهرو رستو
 هو - هو ڪدم مون سان سيمان سنڌي ڪالواري ۽ ۾ آيو -
 بابا جن جي نار ڏسي ۽ سموري حقيقت بيماري ۽ بابت
 ٻڌي - حڪيم چيو ته هو علاج ڪندو ايشور جي ديا
 سان دوا مان فائدو ٿيندو ۽ ڊڪه دور ٿي ويندو -
 مون کي هڪ ٻوٽي هن لاءِ ڪپندي جي اها ملي وئي
 ته پوءِ سڀاڻي شام جو ايندس - ٻئي ڏينهن شام جو
 هو پاڻهي آيو اچي ٻڌايائين ته گھوڙ ٻوٽي ڏني اٿم -
 هري ۽ پنهنجي پٽ کي سڀاڻي صبح جو سويل
 موڪليو ته اها پٽي اچون - مون هريءَ کي صبح جو
 سويل موڪليو - ٻئي گڏجي اها ٻوٽي پٽڻ ويا -
 جيتري گھريل هئي اوترو انداز پٽي ڪٽي آيا - ان
 مان دوا ٺاهي حڪيم ان ڏينهن شام جو ئي شيشو

ڪٽي آيو۔ ڊاڪٽر چيئن به ان وقت حاضر هو۔ ان
 ئي دوا ڏيڻ جو ڪم رکيائين۔ سڀ ڪجهه کيس
 سمجھائي ويو۔ بابا جن پڻي ڏينهن صبح جو دوا
 چالو ڪئي۔ حڪيم جو چوڻ هو ته بابا جن کي اڻڻان
 فقط سمنڊ جي پاڻيءَ سان ڪرڻو آهي۔ سمنڊ ٿر
 ويجهو ڪونه هو۔ مهينہ پاسي هو۔ روز پاڻي آڻڻ
 پائي ديا سنگھ پاڻ ئي هموار ڪيو۔ روز ويندا هئا
 گهاگهر سمنڊ جي پاڻيءَ جي پري ڪٽي ايندا هئا۔
 پٺت ايندا ويندا هئا، ٿر به هئي ته به ان ۾ نه ويندا
 هئا۔ اهو لکڻ هٿ غير واجب نه ٿيندو ته ڪرو گهراڻي
 ۾ به اهڙي شيوا جو ذڪر آيل آهي۔ پائي امروءَ
 اهڙي شيوا ڪري گر گدي پراپت ڪئي هئي۔
 امروءَ مان ڦري ڪرو امر داس صاحب بڻيا۔ بابا جن
 روز دوا به پيئندا هئا ۽ سمنڊ جي پاڻيءَ سان سنان
 پڻ ڪندا هئا۔ تن ڏينهن گذرڻ بعد دوا پنهجو اثر
 ڏيکاريو بابا جن جي موانجهه صفا لهي ويئي۔ آڪسيجن
 به هٽائي ويئي۔ قدرتي طرح ساهه کڻڻ جي شڪتي
 اچي وين۔ اڪثر سڀ ڊاڪٽر حڪيمن جي دوا ۾
 گهٽ اعتقاد رکندا آهن۔ ڊاڪٽر چيئن دوا جو چمتو ڪار
 ڏنو۔ کيس هاڻي دل ۾ اُميد جاڳي ته دوا وڌيڪ
 اثر به ڏيکاريندي۔ دوا چالو رهي۔ ڏهن ڏينهن ۾
 کين ڇڏو فائدو ٿيو۔ حڪيم گهر ۾ آڻڻ وٺڻ ۽ ٿورو

هلڻ چلڻ به ڏنو۔ کاڌي جي پرهيز به بند ڪري
 بابا جن کي سڀ ڪجهه کائڻ جي موڪل ڏني۔
 صرف ٽريل شين کائڻ جي منع ڪئي۔ دوا جو شيشو
 بابا جن پيتو جو 20 ڏينهن هليو۔ بابا جن کي رڻي
 مان 12 آنه فرحت مهسرس ٿي۔ جلد ئي هوليءَ جو
 ڏڻ آيو۔ بابا جن وٽ سنگت به درشن لاءِ آئي۔
 سڀ درشن ڪري آشيرواد وٺندا ويا۔ ڪيترن نه
 هوليءَ جا گهر صنبو سا ۽ ڀڪوڙا به آندا۔ بابا جن
 هر طرح خوش هوا ۽ سڀني سان کلي ڳالهائي چرچا
 وغيره ڪرڻ لڳا۔ بيماريءَ بعد اهو پهرين ڀيرو
 سنگت کي موقعو مليو۔ بابا جن کي حڪيم چيو هو
 ته دوا پوري ڪري پوءِ 15 ڏينهن سوزج اڻسان
 ڪندا ته بيماريءَ جي ڇڙ پٽجي وڃي۔ جي به
 ڪندا نه وري ٿيڻ جو امڪان آهي۔ جاءِ ۾ اندر
 اس جو ڀورو بندوبست ڪونه هو۔ تنهن ڪري
 اها ڳالهه نه ٿي سگهي۔ اهڙي طرح 2-3 مهينا بابا
 جن بلڪل مزي ۾ گذاريا ۽ آرام سان رهيا۔ ڪابه
 سريرڪ شڪايت ڪونه ٿين۔ سوزج اڻسان نه ڪرڻ
 سبب بابا جن کي وري ساڳي بيماري اٿلي پئي۔
 حڪيم ته اڳ ۾ اهڙو چٽاءُ ڏنو هو۔ اهو به ٻڌايو
 هوانين ته پوءِ ڪابه دوا اثر ڪونه ڪندي ٿيو به
 ائين۔ ايشور چر پاٽرڪو ائين بڻيل هو۔ جولاءِ 1953

جي آخرين هفتي ۾ بيماري اڱرو روپ اختيار ڪيو -
 ڊاڪٽرن گهڻائي ڪيلا هلايا - وس مون ڪونه
 گهٽايائون پر ڦڪيون فرق ڪن جڏهن امر ٿئي الاه
 جو . تڪليف وڌندي ويئي آخر آگسٽ 1953 تاريخ
 5 وڃي سڄي ۽ جوت سان مليا - پر پوءِ جي چرڻن ۾
 وڃي پهتا - آخرين سنسڪار لاءِ سندن جي ارٿي -
 سيان (بمبئي) مان دربار صاحب اجمير اچي پهتي -
 مون کي ته ان کان اڳ - ئي گانڌيڌام نوڪريءَ
 تي چڙهڻ لاءِ حڪم ڏنو هو ائون - وڃڻ تي دل
 ڪونه هئي - پر سندن حڪم چشمن تي رکي مان
 رهندو ڪين اهڙي حالت ۾ ڇڏي هليو ويس - مون
 کي صرف اهو چيو هو ائون ته تنهنجو موه اٽڪيل
 آهي - ان ڪري اسان آخرين وقت به ٿوڪي درشن
 ڪونه ڪرائينداسين - اجوائن اهر منهنجي آخرين
 درشن ٿيو - نورچشم هريءَ بابا جن جي لڙڪ
 حالت ڏسي مون کي تمام ضروري ٿار موڪلي -
 ان جي پهچڻ شرط مون موڪل ورتي ۽ پاس ڪڍائي
 بمبئيءَ لاءِ روانو ٿيس - جنهن ڏينهن مان گانڌيڌام
 مان لکڻس ان ڏينهن ئي بابا جن سر ٻر ٿيا ڳيو هو -
 ڊاڪٽر چيٽن انهيءَ رات جو ارٿي اجمير ڪڍائي
 وڃڻ جو بندوبست ڪيو - ڪچرات ميل ۾ ارٿي
 بمبئيءَ مان رواني ٿي ٻئي ڏينهن صبح جو احمد آباد

Gadi Nashin Mahant of Darbar Sahib Halnai
108 Puj Baba Govind Das Sahib

ٻهٽي جتان دهلي ميل ۾ رات جو اچي اجهير پهتا -
 منهنجي گاڏي وٺڻ ۾ ڪام ٿي صبح جو سويل 5 بجي
 پهتي - اُتي بي گاڏي ۾ وقت ٻهٽي لاء تيار هئي
 ان ۾ چڙهي ٻهٽي لاء روانو ٿيس - مولڪي ننڊ اچي
 وئي - بابا جن مولڪي ننڊ ۾ درشن ڏنو - مولڪي
 چيائون ته هاڻي اسين بلڪل ٺيڪ آهيون ۽ اجهير ٿا
 وڃون - منهنجي اک کلي، سهڻي واري ڳالهه وسري
 ٿي نه - دل ۾ ڦڙو آيو ته بابا جن شير چڙهو آهي -
 سندن ارڻي اجهير ڏي وڃي رهي آهي - منهنجي
 گاڏي ڪجرات ميل جي اچڻ کانپوء احمد آباد پهتي -
 دهلي ميل جو وقت صبح جو هو جو احمد آباد مان
 اجهير لاء رواني ٿيندي هئي - مولڪي اهو خيال آيو
 ته لهي ڏسي اچان ته مٿان بابا جن جي ڪا خبر پئجي
 وڃي - پر وري من ڦيرو کاڌو - ائين دل ٿي دل ۾
 چير نه ماريان من اهڙا خيال ڇو ٿو ڪرين - تون ٻهٽي
 هليو وڃ اُتي وڃي خبر چار لهه - ائين سوچ ويچار
 ڪندي مان سڌو ٻهٽي هليو آيس - اتي بابا جن
 جي جرڻي جوت سمانجڻ جو سماچار مليو - اها ٻي
 خبر پئي ته سندن ارڻي ڪجرات ميل ۾ اجهير ڪٽائي
 ويا - مان جي احمد آباد ۾ لهي ڇاچ ڪريان ها ته
 شايد آخرين درشن ٿئي ها - پر اهو حڪم نه ٿيو ڇو
 ته بابا جن جا وڃڻ هئا ته آخرين درشن نه ٿيندو

۽ ان ڪري من ڦيرو کاڌو هو. مان موڪل اچي پوري ڪري وڃي نوڪريءَ تي چڙهيس. اهڙيءَ ريت ٻنهي درويشن ۽ مهاڀرشن جي صحبت جو دور پورو ٿيو.

باب ۳۔ پاڻي ڏيا سنگھ

بابا مادو داس صاحب جو سمورو ڪرڻا ڪرم اجهير ۾ پاڻي ڏيا سنگھ کان ڪرايو ويو. درٻار صاحب ۾ اهو دستور هوندو يعني آيو ته جيڪو ڪرڻا ڪرم ڪرائي نه گڏي ۽ تي به اهو وهي. هاڻي به گڏي ۽ ڀرڻ جو اهم سوال آيو. بمبئي ۾ سکن شيوڪن جو ميڙ ٿيو. پڪراءِ فيصلو ڪيو ويو ته گڏي ۽ تي پاڻي ڏيا سنگھ کي وهاريو وڃي. ٺهراءَ پاس ڪري اجهير جي سنگت ڏانهن موڪليو ويو. اجهير جي سنگت نه اڳ ۾ ئي اهو ٺهرايو هو ۽ سڀ ڪرڻا ڪرم به انڪري پاڻي ڏيا سنگھ ڪيو هو ۽ سندس چوڻي به ڪٿي وڃي هئي. اتي اداسي سميت اعتراض اٿاريو ۽ درٻار صاحب ملن هليا ويا. سنگت جو فيصلو منظور ڪيو ويو. ٻارهي جو ڪرڻا ڪرم پورو ٿيو. تاريخ 18 آگسٽ 1953 تي پاڻي ڏيا سنگھ کي گڏي ۽ تي براجمان ڪيو ويو. گرو گرنٿ صاحب مان وڃڻ وٺي مالو يايا گوپند داس

صاحب رکيو ويو - ساري سنگت اچي بابا گو بنداس
صاحب کي سر جهڪايو -

بابا گو بنداس صاحب

گديءَ تي وهڻ کان پوءِ جلد ئي بابا گو بنداس
صاحب عيسائي مھلو دربار صاحب ڇڏي ڊگهي
چواڪ ۾ ڊاڪٽر چيٽن جي اسپتال مٿان استاين
ڪئي - مان به موڪل وٺي اتي اچي بابا گو بنداس
صاحبن جو درشن ڪري آشيرواد گھري - هيءُ
جاء به مسواڙ تي هئي - بابا جن کي سدائين اهو
ڦرڻو هو ته پنهنجي جاءِ هجي - ڪوشش ڪندا رهيا
۽ سوپارا ٿيا - ڀرسان ئي ڊگهي نالاو جي سامهون
هڪ پلاٽ هو جنهن ۾ جانيون ۽ دڪان به هئا - اهو
ڪين پسند آيو ۽ خريد ڪرڻ لاءِ پرشارت ڪيائون -
نيٺ اهو پلاٽ ورتائون - پلاٽ ۾ خوب پنهنجي سر
روز وڃي محنت ڪري ان کي ٺاهي سڌو پٽ
ڪيائون - نئين جاءِ جو نقشو ٺاهي اهو به پاس
ڪرايائون - جاءِ ٺهرائڻ جو ڪم چالو ٿيو - پاءِ قيمتراءِ
مور جاڻيءَ کي دهليءَ مان گھرائي ان جي نظر داريءَ
همٿ ڪم ڪرڻ شروع ڪيائون - پاءِ چتر پڇ
اڀيڻداڻيءَ کي به صلاح مسحت لاءِ بمبئيءَ مان
گھرايائون - دربار صاحب جو حال ان جي سامهون

بابا جن جي بئنگ لاء ڪمرو ۽ هال جي هيٺان
 سنگت جي ڪارائٽ لاء وڏو ورائنڊو جنهن ۾ 5 ڪمرا
 هئا سي سڀ ٺهي تيار ٿيا. 13 اپريل 1960 ويساڪي ۽
 ٽي مهورت ڪرڻ لاء فيصلو ڪري سڀني کي
 احوال لکيائون. مونکي به ڪرپا پتر اچي پهتو.
 مان به مهورت ۾ ڀاڳ وٺڻ لاء اجهير پهتس.
 ان ڏينهن ويساڪي به هئي. مان هر سال ڏياري ۽
 ويساڪي اچي اجهير ڪندو هوس. وچ ۾ هڪ ٻه
 دفعو جي ڀيرو به موقعو ملندو هو ته اچي درشن
 ڪري آسپس وٺندو هوس. پر اڪيلو. هن ڀيري
 مان سڀني ٻارن سميت اچي شريڪ ٿيس ۽ سڀني کي
 درشن ڪرائي آشيرواد وٺي ڏنم. ان کان اڳ بابا
 صاحب 2 دفعا بمبئيءَ به آيا هئا. مونکي اڳواٽ
 احوال ڏيندا هئا. مونکي حڪم ڪيو هئائون ته
 صبح جو 6 کان 9 ٽاء ۽ شام جو آفيس مان سڌو
 سندن آسٽ ٽي پهچي وڃان. سندن آسٽ هميشه
 پاڻ چيسارام رامچنداڻيءَ جي گهر ڪستمس ڪوٺارن
 ۾ هوندو هو. جيترا ڏينهن بابا جن بمبئيءَ ۾ ايندا
 هئا ته مان سندن حڪم موجب ٽائيم انوسار پهچي
 ويندو هوس. بابا جن جو وقت قيمتي سمجهندو
 هوس. اهوئي اندر ۾ خيال هوندو هو ته پوري
 وقت وڃي پهچان ۽ اهڙي ڪرپا پاڻ به ڪندا هئا.

سندن بمبئيءَ جو سڄو پروگرام مونکي ئي ٺاهڻو
 ڏوندو هو. فقط باپ ان بابت مونکي ٻڌائيندا هئا
 ۽ مان پوءِ ڊائري ۾ لکي ٺاهي سندن منظوري
 وٺندو هوس. مارچ 1960 ۾ منهنجي پٽ هريءَ
 جو مڱڻو ٿيو. ڪڇي مصري بابا جن کان اچمير
 ڏياري ويئي. شادي 27 اپريل 1960 تي مقرر
 ڪئي وئي. مون ڪدم بابا جن سان لڪڙهه چالو
 ڪئي. ويساڪيءَ تي به 13 اپريل روبرو عرض ڪيم.
 بابا جن صفا ناڪار ڪئي. ويساڪيءَ تان موٽڻ بعد
 مون دل نه هاري. روز خط ويٺي ۽ چو لکندو
 هوس. مگر ڪجهه نه ورتو. پوءِ آخرين خط لکيم.
 الائي ڪهڙي هڪ ست ان ۾ لکيم جنهن سنڌين جي
 دل لڙم ڪري ڇڏي ۽ اچڻ لاءِ تياري ڪيائون.
 پر مونکي ڪوبه سماچار ان باري ۾ ڪونه لکيائون.
 3 ڏينهن باقي شاديءَ ۾ هئا. مونکي ڪابه اميد
 ڪونه هئي. مونکي خيال آيو ته شادي اچي سامهون
 پئي آهي. مٿان ڪي مهمان ٻاهران اچن. ان ڪري
 پنهنجي سالي سندر داس کي سينٽرل ريلوي ڊاڊر
 ۽ پٽ هريءَ کي ويسٽرن ريلوي ڊاڊر تي موڪليم.
 پر مونکي جراب نه اچڻ ڪري دل ۾ آشا اٿڻ تي
 به بابا جن ايندا. 25 تاريخ پئي چڻا ڊاڊر اسٽيشن
 تي ويا. ان ڏينهن ئي بابا جن سينٽرل ريلوي

داد ر اچي پهتا۔ ڀائي شامداس ۽ ڀائي ساقورام به انهن سان گڏ هرا۔ ڀائي شامداس گاڏي ۽ جي دروازي تي بيٺو هو ته يڪدم سندر داس تي نظر پيس۔ بابا جن کي وڃي ٻڌايائين ته ميڙاڻي ماڻهو موڪليو اٿو اوهان کي وٺڻ واسطي! بابا جن عجب وچان چيو ته اسان لکيو ٿي ڪونه هوس پوءِ ماڻهو ڪيئن مڪائين۔ سنئين جي مهما اپار آهي۔ ڪرڻ ڪرائڻ وارا به پاڻ آهن۔ مون کي نه ته اهڙي مت ڪيئن اچي۔ اجهو ائين اوچتو اچي بابا جن بمبئي اسان وٽ ٻڌاريا۔ کين سندر داس ٽڪسي ڪري وٺي آيو۔ مان به واٽڙو ٿي ويس۔ بابا جن جي درشن ڪرڻ سان دل بهار ٿي ويئي۔ مون هڪ ڏينهن لاءِ ٿي واجهايو ۽ عرض ڪيم۔ پاڻ اهڙي ڪري ڪيائون جو پري 4 ڏينهن اسان وٽ رهي ڪارج ڪرايائون۔ بابا جن جي رهائش جو چيڪو بندوبست ڪيو هوم سو به ڏسي گهڻو پرسن ٿيا۔ چون پيا ته ديوان جيسارام وٽ به اهڙو نوڪرو بندوبست ڪونهي۔ مون به کين موت ۾ چيو ته سڀ اوهان صاحبن جو پرتاب آهي۔ مون کي ڪهڙي طاقت! ديوان جيسارام کي خبر پئي۔ شام جو ٿي پنهنجي موٽر ۾ آيو۔ بابا جن کي عرض ڪيائين ته اسان هميشه اسان وٽ ڪندا آهيون۔ هاڻي به ڪري ڪري

آسٺ هلي اسان وٽ ڪريو - بابا جن صفا انڪار
 ڪري چيس ته شادي ۽ جڻيا گذاري پوءِ اوهان
 وٽ هلي آسٺ ڪنداسين - جنهن ڪار به لاءِ اچڻ
 ٿيو آهي سو ڀلي پورو ٿئي - هت به اسانڪي ڏاڍو
 آندو ٿو اچي - اهڙيءَ طرح شادي ۽ جڻيا گذاري
 پوءِ بابا جن ديوان جيسارام وٽ وڃي آسٺ ڪيو -
 اتي فقط 2 ڏينهن رهيا پوءِ اجمير روانا ٿي ويا -
 مان اهي 2 ڏينهن بابا جن وٽ نيم سان صبح ۽
 شام ويندو رهيس - انهيءَ کان پوءِ بابا جن هر سال
 بمبئيءَ ۾ ٻڌاربا هوا - ڪڏهن هڪ دفعو ته ڪڏهن
 وڌيڪ - ائين 5-6 سال گذري ويا - مون به انهن
 سالن ۾ کين پورٽ سهڪار ڏنو - هڪ دفعو به نه
 گسايو - جڏهن آگيا ڪندا هوا ان موجب سندن قدمن
 ۾ حاضر ٿيندو هوس - اها به هڪ آزمائش هئي!
 ڇهين سال جڏهن وري بمبئي ٻڌاربا به مونکي
 حڪم ڏنائون ته هر روز اچڻ وڃڻ جي بدران اڳوڻو
 جيترا ڏينهن اسين بمبئي اچون اوترو وقت اوهان
 اسان سان گڏ هجو - گهر اچڻ وڃڻ جو وقت اجايو
 ٿو وڃي - اوهان جي ٻارن کي به اون ٿي ٿئي اها
 به نه ٿيندي - پنهنجا ڪچڙا وغيره انهن ڏينهن لاءِ
 اڳوڻو ڪٽي ايندا - اسانڪي به گهڻي سهوليت
 ٿيندي - مون گهر ۾ اچي اهو حڪم نامو ٻڌايو - سڀئي

ٻڌي ڏاڍو خروش ٿيا - پر گهڻي خوشي نه منهنجي
 اندر ۾ ٿي جو بابا جن اهڙي ڪرپا ڪري 24 ڪلاڪ
 ٿي پنهنجي مهر پريءَ نظر هيٺ رکيو - ان وچ ۾ ٻيا به
 سنگي شيوا ڪرڻ لاءِ اڃان آيا - هڪ مان وڌيڪ چار
 ٿياسين - بابا جن جو ويو پر تاب وڌندو - پوءِ نه
 بابا جن سال ۾ 3 دفعا به اچڻ لڳا - سنگت جو پريم
 ۽ صدق ڏسي بابا جن انڪار نه ڪندا هئا - مون
 15 مارچ 1968 ۾ نوڪريءَ مان رٽائر ڪيو - ريلوي
 ڪوارٽر به ڇڏڻو هو - ان وقت نهر ونگر ڪرلا ايسٽ
 ۾ ٺهي ٿيار ٿيو هو ۽ فارم پري پوءِ لائريءَ وانگر
 نمبر وار ٽيڪ جو فيصلو ڪيو هوائون - مون به فارم
 پر ٻيو هو جو منهنجو نمبر جلد لائريءَ ۾ آيو - مان
 جلد ئي اُتي وڃي رهيس حقيقت ۾ نمبر به نڪرڻ مڃال
 هو - منهنجو نمبر 1999 هو - سڀ ٻيا چون ته ڏاڍو
 مشڪل آهي مون بابا جن کي لکيو هو - انهن جواب
 ۾ دلچاءُ ڏئي ته ڪوبه فڪر ڪونهي - اوهان جو
 نمبر نڪرندو - مولڪي عجب لڳو جو نمبر ٻيهر ٻن
 هڪ سون نمبرن نڪرڻ سان ئي اچي ويو ۽ بابا جن
 جا وچن ست ٿيا - پر گهر 4 ماڙي ٿي مليو - اهڙيءَ
 طرح بابا جن منهنجا سڀ ڪاريه ٻڌي پورا ڪيا -
 مولڪي بمبئيءَ ۾ پنهنجو مڪان به ٿيو - اتان به مان وڃي
 بابا جن وٽ رهندو هوس جڏهن به بمبئيءَ ايندا هئا

ته اهو نالو ٺاهيندو آيس - رٿاير ڪرڻ کان پوءِ مون
 بابا صاحب کي عرض ڪيو ته دين ديال جڏهن
 اوهان صاحب اچو ٿا ته هت سڀيان درٻار ۾ ڪيرن
 ٿئي ٿو - اوهان جي وڃڻ بعد به ٿيڻ گهرجي - مون
 هينئر رٿاير ڪيو آهي - حڪم ڪندا ته ڪيرن
 ڪندس - ان ۾ درٻار صاحب جو ناماچار وٺندو -
 بابا جن لکيو ته صلاح تمام سٺي آهي - اسين شري
 سمدر داس مورجاڻيءَ کي لکون ٿا ته سندس چاويچار
 آهي - سچو بندوبست ان کي ڪرڻو آهي -
 نوڪريءَ ۽ گهر جو ڪم پڻ اٿس - پوءِ مورجاڻي
 گهرو حالتن سبب اهو ڪم ڪرڻ لاءِ مجبور هو -
 صرف آرٿوار ٽينهن ڪم ڪرڻ لاءِ تيار ٿيو -
 اهو کيس به موڪل جوڻينهن هو - پر روز نه -
 بابا جن خوش ٿيا - نه کان نه آرٿوار به ڇڏو - مورجاڻيءَ
 کي لکي موڪليا ٿون هر آرٿوار تي آسادي وار جو
 ڪيرن شروع ڪيو - اسان ميٽڙڻيءَ کي به لکون ٿا -
 اهو اچي ڪيرن ڪندو - مونکي خوشي ٿي - اهو
 ڪيرن اڄ ٽينهن سوڌو هلندو ٿو اچي ٿوڙي مان
 هاڻي بمبئيءَ ۾ نه آهيان - هر آرٿوار تي بمبئيءَ جي
 سنگت اچي ان جو لاپ وٺندي آهي - ايندا آهي
 جن کي درٻار صاحب لاءِ سچو صدق ۽ پيار آهي -
 اهڙيءَ طرح ڪجهه سال گذري ويا - بابا صاحب

بمبئيءَ ۾ ايندا هئا - ڪڏهن ڪڏهن داس کي به
 پنڊاري جو موقعو ڏيندا هئا - پاڻ اچي چرن گهمائي
 گهر به ڀولڻ ڪري ويندا هئا - انهيءَ عرصي ۾ منهنجن
 ٻن نياڻين جي شادي به ٿي ويئي - باقي گهر ۾ 3
 چٽا هواسين جو ٻيون نياڻيون دهليءَ وڃي رهيون
 هيون - انهن کي اتي لڙڪري به ملندي ويئي -
 پوءِ جلد ئي ٻئي پٽ گذاريءَ کي به دهليءَ ۾
 ريلوي ۾ نوڪري ملي ويئي - سڀ ڪارج بابا جن
 جي آشيرواد سان ٿيندا ويا - نوڪري به بمبئيءَ ۾
 ريلوي ۾ هوس - اها ڇڏي آيو هو جو منهنجي وڏي
 نياڻي چاولا پنهنجو ڌنڌو شروع ڪيو ۽ گذاري به
 اچي هن سان گڏ ڌنڌي ۾ شامل ٿيو - ساڳي 6 سال
 ائين گذريا - بابا جن بمبئي آيا ته مون کي اندر ۾
 خيال آيو ته انهن سان صلاح ڪري گذاريءَ لاءِ
 نوڪريءَ جي ڪوشش ڪريان پوءِ ڄڻ حڪم ڏين -
 بابا صاحبين سان ڳالهه ڪيم - بابا جن ڪدم ڦريو ته
 ها بابا ڪوشش ڪريو - نوڪري ملي ويندس -
 بابا جن جي انهن وچن تي وشواس رکي مون کيس ڌنڌو
 ڇڏايو - پوءِ ڪيم سندس لڙڪريءَ لاءِ ڪوشش -
 بابا جن جي مهر سان نوڪري جلد ملي ويس - ڀڳهار
 به شروعات ۾ 600 روپيا ماهوار - ان کان سواءِ ٻاهر
 وڃي ته پاڙا پتا ۽ سڀ خرچ وغيره پڻ - مطلب ته

سنڌن جي ڪرپا سان عزت آبرو واري نوڪري ملي
 ويس - اڃان 2-3 مهينا گذريا ته وري اندر ۾ خيال
 آيو ته چوڻه ريلوي ۾ ساڳيءَ نوڪريءَ لاءِ ڪوشش
 ڪجي - بابا جن جي وڃڻ سٺا ڪيڏن ته پوءِ ان لاءِ
 به ڪوشش ڪجي - بابا جن بمبئيءَ ڀڌاريا ته ڪن
 پنهنجي اندر ڇو خيال عرض رکيم - ان نوڪريءَ
 ۾ ڪهڙين ڪمنايون ۽ رڪاوٽون پونديون آهي به
 سڀ سنڌن کي ٻڌايم - بابا جن سموري حقيقت ٻڌي
 يڪدم فرمايو ته ڀلي ڪوشش ڪريو ته ڪجي
 ويندو - اصل گل چئي هت ۾ ڏٺا ٿون - مون به وشواس
 رکي ريلوي ۾ نوڪريءَ لاءِ ڪوشش ڪئي - سنڌن
 جي اپار ڪرپا سان ۽ سندن پوئو وڃڻ ڪيڏا سان
 پنهنجي ٻئي پٽ گذاريءَ کي جلدئي دهليءَ ۾ نوڪري
 ملي - ساڳيو ئي عهدو مليس - گريڊ بم آهوني مليس
 فقط ٽئين طرح ڪري رکيا ٿولس - اهو به شڪر ڪري
 قبول ڪيوسين - هڪ ته اوڪري ملڻ مهال هئي
 ٻيو ساڍا 6 سال وڃ ۾ بزرگ هئي پر ايشور جي مهر
 اهڙي تي جر ڪري اهڙو اعتراض ڪونه آيو - اڄ
 تاه سنڌن جي مهر ميا سان اتي نوڪري ڪري ٿو ۽
 ترقي به ڪئي اٿس - هن وقت R/s700-900 جي گريڊ
 ۾ ڪلاس پهرين ۾ اسپيڪٽر آهي ۽ هر طرح خوش
 آهي - پنهنجا ٻئي پٽ دهليءَ ۾ ٿيا - باقي اسين

بئي زال مڙس بمبئيءَ ۾ ڪرلا واريءَ جاءِ ۾ رهڻ
 لڳاسين - اسانکي به بابا جن حڪم ڪيو ته هاڻي
 اوهين به وڃي دهليءَ پٿڙن سان رهو - مون بابا جن
 کي چيو ته اوهان جو حڪم چشمن تي آهي - اجهو
 ائين بمبئي ڇڏائي ڇڏيائون - بمبئي واري جاءِ رکڻ
 لاءِ عرض ڪيم پر اها به چيائون ته وڪڻي ڇڏيو -
 مون بابا جن جي حڪم موجب جاءِ پنهنجن پاڻيچن
 کي ڏئي ڇڏي - انهن کي به پنهنجو اجهو ڪپندو هر -
 اسين بئي دهليءَ اچي پنهنجن پٿڙن وٽ رهياسين -
 دهليءَ پهچڻ سان نور چشم گرڌاريءَ جون مائٽيون
 پئي آيون - اسين اڃان بمبئيءَ هواسين ته نور چشم
 هريءَ پنهنجي پاءُ جو مڱڻو ڪري اسانکي لکيو -
 مون کيس لکيو ته ڪڇي مصري بابا جن کي اجهو
 موڪلي ڏيو - پڪي اسين پوءِ اچي ونداسين - ان
 موجب ڪڇي مصري بابا جن ورتي - اسان اڃان
 بمبئي ڇڏڻ وارا هئاسين ته بابا جن به اچي اُتي
 پڌاريا - مان به کين گڏيس - درٻار صاحب سڀان ۾
 ڪيرڻ ڪري مان آسيس وٺڻ لاءِ بابا جن اڳيان سر
 جهڪايو ته يڪدم پاڻ واڌائي ڏئي چيائون اسان
 مصري کائي آبا آهيون - هاڻي ته شاديءَ تي به
 اچڻو ٻوندو - مونکي ان جي وينتيءَ ڪرڻ جو وجهه
 ئي نه ڏنائون - نور چشم گرڌاريءَ جي شادي دهليءَ

۾ جولاءِ 1978 ۾ ٿي. بابا جن باق اچي پنهنجي پوٽر
 مبارڪ هٿن سان اهو ڪارج ڪرايو. پنهنجي گهڙي
 عرض ڪرڻ ڪري ٻائي ساڌ ورام کي نه وٺي آيا. ان
 شرط سان نه هو شادي ۽ ٽينهن رات واري گاڏي ۾
 اچمير واپس وڃي درٻار صاحب سنڀاليندا. مطلب نه
 بابا جن پنهنجي من جون سڀ ڀاوناون پوراون
 ڪيون. شادي سک سان گذري. بابا جن ٻئي
 ٽينهن پنهنجي آسڻ تي ماڻا پار ٿي ۽ مورچاڻي ۽ جي
 گهر هليا ويا. مان به انهن سان گڏ ئي ويس.
 پنهنجي پريٽ نور چشم هري ۽ سڀ ڪم پورو ڪيو.
 بابا جن کي اچمير روانو ڪري پوءِ مان گهر آيس.
 ان کان پوءِ دهلي ۾ هر سال درشن ٿيندا هئا.
 2-3 سال اهو سلسلو جاري رهيو. ڪڏهن هڪ رات
 نه ڪڏهن به راتيون ايندا هئا وڌيڪ نه. مان به
 سندن حڪم اوسار اهي ٽينهن بابا جن سان رهندو
 هوس ۽ ٿاڻو لڳائيندو رهيس. ان ڪري دهلي ۽ جي
 سکن ۽ شيوڪن کي پنهنجي لاءِ به قرب ۽ پيار ٿيو.
 پوءِ نه دهلي ۽ رات رهڻ به بند ڪري ڇڏيائون.
 صبح جو اچي، رات واري گاڏي ۾ هليا ويندا
 هئا. جنهن ڪارج لاءِ ايندا هئا اهو ڪرائي ويندا
 هئا. هاڻ نه اهو به بند آهي. سندن اوسا آخر
 وڌي آهي. صحت به نيڪ ڪونه آهن. نور چشم

گرڌاريءَ جي شاديءَ کان اڳ 18 اپريل 1978 تي
 بابا جن کي بمبئيءَ جي سنگت خاص وينتي ڪري
 گهرايو. بابا جن کي گدي تي ويٺي 25 سال پورا
 ٿيا هئا. سنگت ان ڪري سلور جيلِي ملهائڻ لاءِ
 خاص آنسو سِيان دربار صاحب ۾ رکيو هو. مون کي
 به اهو احوال آيو. مان به ان مهاڳي ۾ شامل ٿيڻ
 لاءِ دهليءَ مان بمبئيءَ آيس. ڏاڍي ڏور ڌار ۽
 اُڻڻگ اُٺساهه سان آنسو ملهائڻ ويو ۽ مان به دهليءَ
 واپس هليو آيس. 31 جولاءِ 1979 بابا جن جي اپار
 ڪرپا سان نور چشم گرڌاريءَ کي پٽڙو ڄائو. مون
 بابا جن کي ٻر وقت واڌاين جو خط لکيو. ان ۾ وينتي
 ڪير ته بالڪ جو نالو ڪڍي موڪلين. بابا جن
 ورندڙ ٽپال ۾ مون کي به واڌايون لکيون. لکيائون
 ته گرو صاحبن جي وچن وٺڻ سان نالو ”رام“ نڪتو
 آهي. اوهان وقت رام آيو آهي. بابا جن جي اوستا
 ويٺي چڙهندي. صحت ۽ اوستا وڌي ڪري بابا جن
 ڪيڏانهن به اچڻ وڃڻ صفا بند ڪري ڇڏيو آهي.
 مان هر سال هڪ ٻه دفعه اجمير درشن ڪرڻ ويندو
 آهيان. ڪڏهن ڪڏهن ان جل بمبئيءَ به چڪي
 ويندو اٿم. بمبئيءَ به وڃڻ کان پوءِ هر آرتوار ڏينهن
 سِيان دربار صاحب ۾ نيم اٺوسار ڪيرتن ۾ شامل ٿيندو
 آهيان. جيڪو مون ئي جاري ڪيو هو. 31 جولاءِ

1984 تي بابا سرويداس صاحب جي ورسِي هئي -
 ان ڏينهن خاص اُٿسو رڻيو ويو هو - دربار صاحب
 اجمير ۾ هنن جو پتلو پراجمان ٿيڻو هو - مونکي پٺ
 احوال آيو - مان به دهليءَ مان شريڪ ٿيڻ لاءِ اجمير
 وڃي پهتس - واهه جي رونق لڳي ۽ موج مٽي -
 مان اهو مها يگيه گذاري پوءِ جلد ئي دهليءَ آيس -
 اوچتو ٻن ٽن مهينن گذرڻ بعد بابا جن جي صحت
 بگڙي ويئي - سندن جان جو خُطرو هو - اجمير ۾
 صلاح بيني ته جس لوڪ اسپتال ۾ علاج لاءِ هڪدم
 بابا جن کي وٺي وڃجي - اتي ئي هن بيماريءَ جو
 علاج ٿيندو - 25 آڪٽومبر 1984 بابا صاحب کي
 هوائي جهاز رستي پاڻي سڏورام صاحب ۽ ڀاءُ زميش
 ڀمپاڻي بمبئي جس لوڪ اسپتال ۾ وٺي ويا - اتي
 آپريشن ٿيڻو هو - اڳر ٽپاس وغيره ڪري 5 نومبر
 1984 تي آپريشن ڪيو ويو جو هر طرح ڪامياب
 ويو - 17 نومبر 1984 تاءِ اسپتال ۾ رهيا - پوءِ
 ڊاڪٽرن موڪل ڏئي ته پلي اجمير وڃن - سمورو
 وقت جس لوڪ اسپتال جي 16 ماڙي تي جڻ
 دربار صاحب هالاڻيءَ جو نظارو هوندو هو - پوءِ
 18 تاريخ صبح جر هوائي جهاز رستي بمبئيءَ مان روانا
 ٿي اچي سک سان اجمير ۾ پنهنجو آسٽ و سايائون -
 تاريخ 13 اپريل 1985 تي ويساڪي هئي مان هر سال

ويندو آهيان - اڄ ٿاء ڪا به ويساڪي گسائي ڪونه
اٿم - مان دهلِيءَ مان اجمير هليو آيس - ان ڏينهن
ٿي دربار صاحب اجمير ۾ پنهنجيءَ جاء ۾ وهڻ جو
مهورت به ڪيو هوانون ۽ امر اڏيري لال صاحب
جي مورتي به استابن ڪئي ويئي - ان ۾ به شامل
ٿيس - مطلب ته هن وقت ٿاء جنم ونڻ کانپوءِ
دربار صاحب سان ٺاڻو ڇڙيل ٿي رهيو ٿو اچي -
بتا چن جي آتما ڇڏي هوندي ته اهو ڏسي ٻئي
آشيرواد ڏيندي - بتا چن جي وچنن جي بل شڪتيءَ
۽ آشيرواد سان ستگرن سان ٺاڻو رهجي آيو آهي - عمر
جا 77 سال گذري ويا آهن - 78 سال چالو آهي -
ڪافي لنڊو عرصو آهي پر در ڇڙو ٿي ڀڳڙيو
اٿم - صدق، ڀرير ۽ وشراس صرف دربار صاحب
هالاڻيءَ ۾ ئي رهيو آهي ۽ فقط انهن مهاڀرشن ۽
درويشن ۾ - بتا چن جي ڏنل وچن جو به ستڪار
ٿيو آهي - ٻئي ڪنهن پاسي منهن نه موڙيو اٿم ۽ نه
موڙيندس اهو منهنجو ڀڳڙو وشراس آهي -

مولڪي اٿم وشراس آهي نه بتا چن جي آتما اهو
ڏسي ضرور پرسن ٿيندي - اڳتي به بل ٻڌي ۽
شڪتي ڏيندي نه هيءَ در جيڪو جهليو اٿم سو آخر
ڳڙيءَ تائين نه ڇڏيان - بابا چن به روز ڪيرتن

وغت هيٺيون سلوڪ ڏيئي من ۽ دل کي ڀڪو ڪندا
رهندا آهن۔

ٻار نه گهڻي هڪڙو گهڻا ٿا نه ڪڇن
سر نه ٿڌجي هڪ کي۔ توڙي سوين سدا ڪن
سي ڇوڙا ڇڻن۔ جي در در پائن جهانيون۔
شل ڀرڻو پر مائٽا سميت ڏهندو۔ سئين وات هلائيندو۔
ٻئي طرف منهن نه ڦري جو ايتري لپاٽ نه لڳي ڇڻن شاهه
صاحب پنهنجي ڪلام ۾ نصيحت ڏئي آهي ته۔

هليج سئين وات ڪند نه ڦيرج ڪاڏهين
لوڻي سر لپاٽ۔ مٽا لڳي شاهه لطيف چري۔

الائي ڪپڙي ۾ باغي گهڻا ڪٿا بچيل آهن۔
جيسترا به هجن شل الاهي ۽ ٺي راهه ۾ شل ٿين جيڪا
هن وقت تائين هلي رهيو آهيان۔ مٽي۔ وڻ احوال
پاڻڪن اڳيان پيش ڪيو اٿم۔ پاڻ امين ٿين ته منهنجو
جنم ٿيو ٺي هالاڻي ۽ درٻار لاءِ هو يا نه۔ ٽن مهاڀرشن
۽ گد سڀرن جي قدمن ۾ وهڻ جو شرف مليو اٿم۔ انهن
ندين جدا جدا آشير واد ڏني۔ يابا سرويڊاس فرمايو
ته مائي هنن جو فڪر نه ڪر۔ هي سڀني کان سکيا
رهندا۔ يابا ماڻوڊاس مهر ڪري فرمايو ته اوهان
جو ڀلو الاهي ۽ نوڪري ۽ ٻي آهي۔ اوهان جو گهر
اسان کي پنهنجو گهر آهي۔ يابا گوڻڊاس ڪري ٻا

ڪري چيو ته ڪابه چڻتا نه ڪريو - اسين اوهان سان
 هميشه گڏ آهيون - تنهي درويشن جون دعائون
 مليون آهن - ڪهڙيون نه سندر دعائون! واهه! واهه!
 هن وقت باقي حياتيءَ جو عرصو پنهنجي گهر ۾ آرام
 سان گذاريندو آهيان - بابا گوبنداس صاحبن ڪان
 پرايل عادت انوسار صبح جو 4 بجي ڄاڻ پاهي
 پاڻ ٿيندي آهي - اتي هٿ منهن ڏوٽي پنهنجي
 چانهه پاڻ ٺاهيندو آهيان ۽ کير ڪاڙهي رکندو
 آهيان - بتي گهر جي پاڻيءَ جو آرام نه ڦٽائيندو
 آهيان - اندر ۾ جيڪا گرن جي پاڻي چاهي ڀڄن ۽
 ڪلام بر زبان ياد اٿم سي پيو پڙهندو آهيان - ٿورو
 ڪم ڪار ۽ اٺل وهڻ به پيو ٿيندو آهي پر ڇت
 پاڻيءَ ۾ رهندو اٿم - ان وقت درٻار صاحب هالاڻي
 اچي ۽ بمبئيءَ سڀيان بنهي عا نظارا اندر ۾ ايندا
 آهن - ائين سمجهندو آهيان ته جڏهن اچي درٻار
 صاحب جي هال ۾ وينو آهيان ۽ ڪيڙن جو
 لاپ پيو وٺان - آرٽار واري ڏينهن به جڏهن
 درٻار صاحب ۾ وينو ڪيڙن جو لاپ وٺان -
 ساڍي 6 بجي صبح جو اهر سڀ پورو ڪري پوءِ
 پيو ڪم ڪار ڪندو آهيان - سائينءَ کي ارداس
 ڪندو آهيان ته شڪتي ۽ پل ڏيندا ته جيسين
 سرير ۾ طاقت آهي تيسين اچي ويندو رهان -

هڪ دفعو ويساڪيءَ تي ٿي وڃي نائو نياهي اڃان -
 جي سرير چيو نه ڪري ته گهر ۾ ٿي نيم ڪندو
 پنهنجا پڇاڙيءَ جا سواس سٿل ڪري پريو ڪري
 چران ۾ وڃان - وڃڻو ته هڪ ڏينهن ضرور اٿم - ان
 ڪري اهو سبق ننڍي هوندي جو پڙهيل دهرائيندو
 آهيان ۽ اندر ۾ آندو پائيندو آهيان دلير ڪي ڏسي
 دل ۾ -

”چورن وانگر آءُ چران - پر سمجهو ڪي سمجهن
 توڙي گهڙيال ٿي اڳيان - واچت ڪيو وڃن
 بلڪن مان پهر ٿي - ڏينهنڙا پيا گذرن
 لنگهيو ورهيه وڃن - پاڻهي پوندا پيش مون .
 ڀل ڇڪ لاءِ ڀانڪ ڪر ڀا ڪري ڪميا ڪندا .

بابا سائين سروپداس جي آرٽي

1. اوم جٽه بابا سروپداس پيارا، جٽه بابا سروپداس پيارا
 دڪين جا دڪ دور ڪيو، ڪلياڻ ڪرڻ وارا
 اوم جٽه بابا....
2. بال اوستا ۾ اوهان پرم ڀد پاتو، بابا پرم ڀد پاتو
 بڻيا دربار هالاڻيءَ جا، سنبت سڄا سونهارا
 اوم جٽه بابا....
3. لولن لنگڙن جي ڪيو پريم سندي شيوا،
 بابا پريم سندي شيوا
 انڌن منڊڙن جا هورا سدائين سهارا - اوم جٽه بابا....

4. داي دياوان لوهان جهڙو ٿيو ورلو ڪو سوالي
ٿيو ورلو ڪو سوالي
خوب هليا ٿي لوهان وٽ پندارا۔ اوم چٽ باٻا....
5. رهڻي ڪرڻي ۾ هوا نٿ سادا سودا
باٻا نٿ سادا سودا
رهيا سٿي ٿي جتي جت وارا۔ اوم چٽ باٻا۔
6. ڪيئي آيا ٿي اوهان ڏر، ڏکي ۽ سوالي
باٻا ڏکي ۽ سوالي،
پورن ڪيو آسانون، پورو ٿي پندارا۔ اوم چٽ باٻا....
7. ستاوري صورت اوهانجي ڪرشن ڪنعي جهڙي
باٻا ڪرشن ڪنعي جهڙي
ليهن رهيا ٿي اوهانجي، سدا لال خمارا۔ اوم چٽ باٻا....
8. چمڪندڙ چهرو اوهان جو، نور به نوراني،
باٻا نور به نوراني
رهي پڻ ساگر ۾ رهيا تنهن کان نيارا۔ اوم چٽ باٻا....
9. ويدانت ۾ پورو هئا، پورن بهر ڪيائي،
باٻا پورن بهر ڪيائي،
نرمل نماڻا هئا، شوشڪتيءَ وارا۔ اوم چٽ باٻا....
10. پريم شردا ۽ سک سان، هيءَ آرڻي جو ڳائي
هيءَ آرڻي جو ڳائي
چوي ”روپ“ پڪ ٿيندا، ڪارج سڀ پورا
اوم چٽ باٻا....

اوم شانتي شانتي شانتي

پڙهندڙ نسل . پ ن

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين ”اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻُگ ”لڙهندڙ نسل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ ئي لکيو:
انڌي ماءُ جڙيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لڙهندڙ، ڪڙهندڙ، ڪڙهندڙ، پُرنڌڙ، چُرندڙ، ڪِرندڙ، اوسيئڙو ڪَندڙ، پاڙي، ڪاڻو، پاڇوڪڙ، ڪاوڙيل ۽ وڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سَگهجي ٿو، پَر اسان انهن سڀني وچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان ڪڍي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعني e-books ٺاهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهڻ ۽ هِڪَ ٻئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻڻَ جي آسَ رکون ٿا.

پڙهندڙ نسل (پڻ) ڪا به تنظيم ناهي. اُن جو ڪو به صدر، عهديدار يا پايو وجهندڙ نه آهي. جيڪڏهن ڪو به شخص اهڙي دعويٰ ڪري ٿو ته پڪ ڄاڻو ته اهو ڪوڙو آهي. نه ئي وري پڻ جي نالي ڪي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو ته پڪ ڄاڻو ته اهو به ڪوڙو آهي.

جهڙيءَ طرح وڻن جا پڻ ساوا، گاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اهڙيءَ طرح پڙهندڙ نسل وارا پڻ به مختلف آهن ۽ هوندا. اهي ساڳئي ئي وقت اداس ۽ پڙهندڙ، ٻرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وڙهندڙ ۽ پڙهندڙ به ٿي سگهن ٿا. ٻين لفظن ۾ پڻ ڪا خصوصي ۽ تالي لڳل Exclusive Club نه آهي.

ڪوشش اها هوندي ته پڻ جا سڀ ڪم ڪار سهڪاري ۽ رضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي ته ڪي ڪم اجرتي بنيادن تي به ٿين. اهڙي حالت ۾ پڻ پاڻ هڪٻئي جي مدد ڪرڻ جي اصول هيٺ ڏي وٺ ڪندا ۽ غير تجارتي non-commercial رهندا. پڻن پاران ڪتابن کي ڊجيٽائيز digitize ڪرڻ جي عمل مان ڪو به مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نه ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊجيٽائيز ڪرڻ کان پوءِ اهم مرحلو ورهائڻ distribution جو ٿيندو. اهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو ته ڀلي ڪمائي، رڳو پڻن سان اُن جو ڪو به لاڳاپو نه هوندو.

پڙهندڙ نسل . پڻ The Reading Generation

پَننَ کي ڪليل اکرن ۾ صلاح ڏجي ٿي ته هو وس پٽاندڙ وڌ
 کان وڌ ڪتاب خريد ڪري ڪتابن جي ليکڪن، ڇپائيندڙن ۽
 ڇپائيندڙن کي همٿائين. پر ساڳئي وقت علم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ
 کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪنهن به رڪاوٽ کي نه مڃين.
 شيخ اياز علم، ڄاڻ، سمجھ ۽ ڏاهپ کي گيت، بيت، سٽ،
 پُڪارَ سان تشبيهه ڏيندي انهن سڀني کي بمن، گولين ۽ بارود
 جي مد مقابل بيهاريو آهي. اياز چوي ٿو ته:
 گيت به ڄڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪرڻ ٿا.

... ..

جئن جئن ڄاڙ وڌي ٿي جڳ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ ڇڻن ٿا؛
 ريتيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موٽي منجهه پهراڙ ڇڻن ٿا؛

... ..

ڪالهه هيا جي **سُرخ ڳلن** جيئن، اڄڪلهه **نيلا پيلا** آهن؛
 گيت به ڄڻ گوريلا آهن.....

... ..

هي بيت اٿي، هي بم- گولو،

جيڪي به ڪٽين، جيڪي به ڪٽين!

مون لاءِ ٻنهي ۾ فرقُ نه آ، هي بيتُ به بم جو ساٿي آ،

جنهن رڻ ۾ رات ڪيا راڙا، تنهن هڏ ۽ چم جو ساٿي آ -

ان حساب سان اڻڄاڻائي کي پاڻ تي اهو سوچي مڙهڻ ته
 ”هاڻي ويڙهه ۽ عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نه
 وڃايو“ نادانيءَ جي نشاني آهي.

پَن جو پڙهڻ عام ڪتابي ڪيڙن وانگر رڳو نصابي ڪتابن تائين محدود نه هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج ۽ سماجي حالتن تان نظر ڪڍي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي پاليسيون policies اڻڄاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پَن نصابي ڪتابن سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ نسل جا پَن سڀني کي **ڇو، ڇا، ۽ ڪيئن** جهڙن سوالن کي هر بيان تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوٺ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جواب ڳولڻ کي نه رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اڻڌر گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان به پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي ان سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا، بس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون پاڪي پائي چيو ته ”منهنجا پاءُ
 پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پَن پَن جو پڙلاءُ.“
 - اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)

پڙهندڙ نسل - **پَن** The Reading Generation